

**КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА
ГРІНЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА І ДИЗАЙНУ
КАФЕДРА ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА**

«Допущено до захисту»:

Завідувач кафедри образотворчого
мистецтва

_____ Ольга ШКОЛЬНА

Протокол засідання кафедри образотворчого
мистецтва

№ _____ від « _____ » _____ 202__р.

**ЮРКОВА ЄЛІЗАВЕТА СТАНІСЛАВІВНА
ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ РІЗДВЯНИХ ОБРАЗІВ ТА МОТИВІВ У
СУЧАСНОМУ МИСТЕЦТВІ**

Кваліфікаційна бакалаврська робота
зі спеціальності 023 «Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація»

Керівник творчої частини:

Малинка Петро Олексійович, викладач
кафедри образотворчого мистецтва

Керівник науково-дослідної частини:

Дмитренко Наталія Віталіївна
Доцент кафедри образотворчого мистецтва,
доктор філософії з мистецтвознавства

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РІЗДВА У ТРАДИЦІЙНОМУ МИСТЕЦТВІ.....	
1.1 Історичні передумови та становлення різдвяних образів у християнській історії мистецтва.....	
1.2 Іконографія Різдва: від канонічних до альтернативних образів.....	
1.3 Різдво в українському образотворчому мистецтві.....	
Висновки до першого розділу.....	
РОЗДІЛ 2. ТВОРЧА РОБОТА «Триптих: Традиційні образи Різдва»: СТАДІЇ ВИКОНАННЯ.....	
2.1 Обґрунтування вибору теми художньої роботи.....	
2.2 Творчий процес і застосовані методи роботи.....	
2.3 Традиційні елементи зображення Різдва у власній художній роботі....	
2.4 Аналіз виконаної роботи та її художнє значення.....	
Висновки до другого розділу.....	
ВИСНОВКИ.....	
СПИСКИ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	
ДОДАТКИ.....	

ВСТУП

Актуальність дослідження.

Питання актуальності дослідження Різдва зберігається в умовах трансформації та глобалізації культурних і релігійних традицій. Це свято є одним із найзначніших у християнському світі, адже потужно насичене історичними та культурними символами, що несуть глибокий емоційний і духовний зміст.

Розгляд цієї теми повинен продемонструвати, наскільки мистецтво виступає важливим засобом для відстеження суспільних уявлень та змін у сприйнятті Різдва як явища. Через художні образи можна зрозуміти, як змінювались погляди на це свято, його роль в історії людства та всесвітній образотворчій культурі. Аналіз показує, як тематика Святвечора розвивається протягом історії раннього християнства, середньовіччя, нового часу, модернізму та постмодернізму, вбираючи в себе етнічні, побутові, релігійні та культурні символи, що відображали соціокультурні контексти кожної епохи. Кожен історичний період додавав свої елементи, інтегруючи традиції та звичаї. Всі ці фактори лише сприяли укоріненню Різдва в національному святковому календарі.

Мистецтво, яке завжди служило документом історії, змін та розвитку суспільства, відіграло важливу роль у відображенні цих процесів. Театральне, музичне, образотворче та літературне мистецтво стало свідченням змін у сприйнятті Різдва, зокрема у відображенні традицій та їх трансформацій. Зокрема, в образотворчому мистецтві спостерігається еволюція у розумінні Святвечора, від його зображення як суто релігійної події з канонічними біблійними сценами до святкування, яке фокусується на родинних або суспільних аспектах. У цьому контексті важливу роль відіграють роботи митців XIX століття, таких як К. Трутовський, М. Пимоненко, С. Васильківський, чия творчість демонструє значущість суспільної об'єднаності, емоційного піднесення та поєднання традицій, що сприяли закріпленню Різдва як важливої події в національному житті.

. З початку XX століття Різдво в мистецтві дедалі більше зображується як

суспільне, емоційне або комерційне явище. Релігійний зміст не зникає зовсім, але відходить на другий план, поступаючись темам родини, споживання, медіа-образів, самотності або соціальної критики.

Об'єкт дослідження: Різдво у сучасному та традиційному мистецтві.

Предмет дослідження: сучасні творчі інтерпретації різдвяних символів, сюжетів і мотивів у різних формах мистецтва (живопис, графіка, інсталяція, цифрове мистецтво тощо)

Мета дослідження: визначити способи і форми переосмислення різдвяних образів і мотивів у сучасному та традиційному мистецтві, виявити їхню трансформацію під впливом культурних, соціальних та індивідуальних контекстів, а також розкрити нові інтерпретації традиційних символів Різдва.

Завдання дослідження:

- дослідити трансформацію творів образотворчого мистецтва під впливом хронології історії, використовуючи історико-хронологічний метод
- проаналізувати традиційні іконографічні образи та мотиви Різдва Христового в історії християнського мистецтва.
- визначити основні культурні, релігійні та філософські сенси, закладені в різдвяній тематиці.
- дослідити особливості трансформації та переосмислення різдвяних образів у творах сучасного мистецтва.
- виявити художні засоби, стилістичні прийоми та інтерпретаційні стратегії, що використовуються сучасними митцями для оновлення традиційної різдвяної тематики.
- проаналізувати взаємозв'язок між сучасним культурним контекстом і зміною сприйняття різдвяних образів.
- оцінити роль сучасного мистецтва у формуванні нового бачення релігійних сюжетів у світському суспільстві.

В рамках наукової роботи було використано наступні **методи дослідження:**

- Історико-хронологічний метод передбачає дослідження еволюції

візуального втілення теми плинності часу в образотворчому мистецтві від архаїчних періодів до сучасності. Такий аналіз дає змогу простежити трансформацію уявлень про плинність часу крізь призму філософських поглядів та художніх практик різних епох.

- Іконографічний метод використовується для виявлення символічних образів, що репрезентують сцену Різдва Христового в образотворчому мистецтві. У межах цього підходу здійснюється аналіз візуальних елементів.
- Герменевтичний метод застосовується для тлумачення смислових шарів зображень Різдва Христового, з урахуванням історико-культурного контексту, релігійних текстів та символіки, що дозволяє розкрити глибинні значення творів образотворчого мистецтва.
- Мистецтвознавчий метод передбачає комплексний аналіз творів мистецтва з акцентом на візуальну мову, композицію, стилістику, техніку виконання та художні засоби. У межах цього підходу досліджується, як митці переосмислюють традиційні різдвяні образи, трансформують їхній зміст та форму відповідно до естетики сучасного мистецтва й актуальних соціокультурних тенденцій.

Структура науково-дослідної роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаної літератури і додатків. Основний зміст викладений на - 40 сторінках. Загальний обсяг роботи – 64 сторінки.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РІЗДВА У ТРАДИЦІЙНОМУ МИСТЕЦТВІ.

1.1. Історичні передумови та становлення різдвяних образів в історії мистецтва.

Різдво Христове – велике християнське свято Народження Ісуса Христа, Сонця Правди, великої події, від якої християнський світ веде літочислення, що вважається початком нової ери. Цей великий момент вважається символом надії на подолання бездуховності, жорстокості нового життя, народження спасителя світу. На честь цього, християнами було запроваджено свято Різдва Христового, що вважається одним із найважливіших і понині. Воно йшло пліч-о-пліч з розвитком людства, тому його сприйняття, зокрема і відображаючись в мистецтві, змінювалось за еволюцією історії. Історичні тенденції різдвяного мистецтва досліджують зміни, напрямки та етапи в розвитку відображення цієї події. Це важливий момент у вивченні даної теми, адже вони не лише відображають еволюцію технік, символіки та стилів, але й дозволяють прослідкувати зміну сприйняття свята на тлі зміни епох та історії.

У період становлення християнства мистецтво Різдва формувалося в умовах переслідувань, що зумовило його аскетичний характер. Одним із найдавніших зображень свята є фреска в катакомбах Пріцилли (II-IV століття, Рим). На ній зображено Діву Марію з Немовлям на колінах і пророка, який вказує на зірку, що символізує народження Месії згідно з пророцтвом Валаама (Числа 24:17). Виконана в техніці альфреско з мінімальною палітрою (охри, червоний, білий), фреска підкреслює духовне значення сцени, уникаючи деталізації. Катакомбний контекст додає зображенню есхатологічного сенсу, пов'язуючи Різдво з надією на спасіння. Такі ранні зображення заклали основу для іконографії Різдва, акцентуючи на символізмі та духовності, а не на побутових деталях [25].

У середньовічній Європі релігійні інститути, зокрема монастирі та єпископські кафедри, відігравали ключову роль у формуванні іконографії Різдва, визначаючи як зміст, так і художні засоби зображень. Церковні собори, такі як Трульський собор 692 року, установили правила, які вимагали

відповідності зображень біблійним текстам і теологічним доктринам, що призвело до стандартизації різдвяних сцен. Наприклад, мозаїка монастиря Осіос Лукас (бл. 1025 р., Фокіда, Греція) чітко відтворює євангельські оповіді Матвія та Луки, акцентуючи на поклонінні волхвів і пастухів як символах універсальності спасіння. Водночас монастирські скрипторії, де створювалися ілюміновані рукописи, сприяли поширенню цих канонів у різних регіонах, адаптуючи їх до місцевих культурних традицій. У Київській Русі, наприклад, ілюстрації Київського Псалтиря відображають вплив візантійської іконографії, але з додаванням локальних орнаментальних мотивів, що свідчить про синтез універсального й регіонального. Таким чином, релігійні інститути не лише визначали канонічність різдвяного мистецтва, але й забезпечували його адаптацію до різноманітних культурних контекстів.

У період раннього Відродження італійський митець Джотто ді Бондоне (1267–1337 рр.) зробив надзвичайний внесок у трансформацію релігійного мистецтва, відходячи від візантійської статичності до більш вираженої побутовості, натуралізму, що яскраво проявилось в його фресці «Поклоніння пастухів» (1304–1306 рр.), створеній для капели Скровеньї в Падуї. У цій композиції Богородиця з Немовлям Ісусом розташована в центрі, вона оточена пастухами, які, згідно з Євангелієм від Луки (2:8-20), прийшли поклонитися новонародженому Месії, та янголами, що сповіщають радісну звістку. Джотто зберігає канонічну іконографію середньовічного мистецтва, де сцена поклоніння пастухів символізує смирення і спасіння, але вводить новаторські елементи: реалістичні жести персонажів, м'яке моделювання фігур і просторову глибину, досягнуту через використання світлотіні. Наприклад, пастухи зображені не як ідеалізовані фігури, а як прості люди з індивідуальними рисами, що наближає біблійну подію до людської приземленості. Ця фреска стала важливою в еволюції різдвяного мистецтва, оскільки сцена поклоніння пастухів, традиційна для середньовічної іконографії, у творчості Джотто набуває емоційності та гуманізму, передвіщаючи ренесансні тенденції, які згодом розвиватимуться в XV столітті [26 с.4].

Цікаво, що в контексті нідерландського живопису XV століття, відомого

своєю увагою до деталей і символізму, робота Ганса Мемлінга «Різдво» (близько 1470–1475 рр., Музей Прадо, Мадрид) ілюструє характерну тенденцію зображення різдвяних сюжетів, де важливу роль відіграє мотив архітектурних руїн. У цій картині сцена народження Христа розгортається в напівзруйнованій споруді, що нагадує романську архітектуру з її масивними арками та грубими формами. Цей мотив має глибоке символічне значення: руїни інтерпретуються як уособлення занепаłego старозавітного світу, який оновлюється через прихід Месії, що знаменує нову еру спасіння. На відміну від нідерландських майстрів, італійські художники епохи Відродження, такі як Фра Анджеліко чи П'єро делла Франческа, тяжіли до античної класики, зображуючи різдвяні сцени в гармонійних, ідеалізованих спорудах, що відображали гуманістичні ідеали. У Мемлінга ж деталізація руїн, а також ретельне відтворення текстур (дерева, каменю) і м'яке світло, що огортає Богородицю та Немовля, підкреслюють нідерландську естетику, яка поєднувала релігійну побожність із побутовим реалізмом. Таким чином, «Різдво» Мемлінга не лише відображає теологічну ідею оновлення через Боговтілення, але й ілюструє регіональні особливості нідерландського мистецтва, що контрастують із італійськими ренесансними традиціями [29 с. 30].

«Містичне Різдво» (1501) Сандро Боттічеллі є дуже нетиповим і тривожним прочитанням теми Різдва, і водночас надзвичайно багатим за символікою. Це справжній шедевр на межі особистого переживання, апокаліптичних страхів та надії на спасіння. Замість традиційного урочистого поклоніння волхвів ми бачимо сцену, сповнену тривожних передбачень і містичних символів. Боже дитя лежить беззахисним на простирадлі, що нагадує саван – натяк на майбутню жертву, а печера, в якій відбувається дія, радше нагадує гробницю, ніж до ясла. Царі ліворуч не підносять дари, а лише смиренно виражають свою відданість. У верхній частині картини дванадцять янголів, одягнених у кольори, що символізують віру, надію та милосердя, танцюють у колі з оливковими гілками в руках. Над ними відкривається золоте небо, воно символізує Божественне втручання і надію на спасіння. Водночас у нижній частині троє ангелів обіймають трьох чоловіків, піднімаючи їх із землі,

ніби в акті прощення й відродження. Вони тримають сувої з латинським написом «мир на землі людям доброї волі», що протиставляється зображенням на задньому плані демонам, які тікають у підземний світ, деякі - насажені на власну зброю. Цей твір поєднує радість свята з апокаліптичним страхом, трансформуючи традиційну різдвяну сцену в глибоку розповідь про страждання, очищення й надію на спокуту [28 с.79].

Наприкінці Середньовіччя, у період переходу до раннього модерну, мистецтво Різдва зазнало значних трансформацій, відображаючи зміну релігійних канонів і зростання інтересу до гуманістичних ідей. Одним із проявів цієї еволюції стало поступове переосмислення образу волхвів, які в європейській традиції, спираючись на апокрифічні легенди, дедалі частіше зображалися як царі, а не східні мудреці, що символізувало універсальність Христового спасіння. Унікальним прикладом такого переосмислення є картина Пітера Брейгеля Старшого «Поклоніння царів» (1564 р., Національна галерея, Лондон), про те, як біблійна сцена перенесена в реалістичне нідерландське село XVI століття. На перший погляд, композиція відповідає традиційній іконографії: три царі приносять дари Немовляті в присутності Богородиці та Йосипа. Проте Брейгель вводить провокативні деталі, які руйнують канонічну ідеалізацію. Богородиця зображена нетипово - згорблена, частина обличчя частково прикрита каптуром, що може трактуватись як її скромність або втомлений стан. Немовля, замість благословенного спокою, виглядає наляканим і відвертається від царів, що підкреслює його людську природу. Святий Йосип, дослухаючись до шепоту селянина, втрачає свою традиційну мовчазну, таким чином стаючи частиною повсякденного життя. Згідно тогочасних уявлень, таке зображення святих контрастувало з ідеалізованими канонами, у XVI столітті воно вважалося надзвичайно богохульним через те що порушувало усталені норми сакрального мистецтва. Та водночас новаторство Брейгеля полягало в інтеграції біблійного сюжету в сучасний йому контекст, що відображало гуманістичний акцент на людяності та повсякденності, передвіщаючи світські тенденції в різдвяному мистецтві наступних століть [53 с.34–52]

На межі XVI-XVII століть, у період переходу від маньєризму до бароко,

італійський митець Караваджо (1571–1610 рр.) певною мірою видозмінив релігійне мистецтво, зокрема різдвяну тематику. Він змістив акцент на реалізмі та драматичній світлотіні. Його картина «Різдво з святими Франциском і Лаврентієм» (1600 р., втрачена, відома за описами та копіями) зображала народження Христа в темному, майже театральному просторі, де світло, що падає на Немовля, символізувало Боже одкровення. Можемо простежити, як на відміну від ідеалізованих композицій Відродження, Караваджо зосередився на побутових деталях: дещо груба текстура ясел, скромний простий одяг пастухів і природні пози Богородиці та Йосипа. Присутність святих Франциска і Лаврентія, які не згадуються в Євангеліях, відображає вплив контрреформації, що закликала до оновлення католицької побожності через емоційне залучення вірян. Використання техніки к'яроскуро (сильного контрасту світла й тіні) підкреслювало духовну значущість сцени, водночас наближаючи її до повсякденного досвіду. Таким чином, Караваджо вніс у різдвяне мистецтво нову чуттєвість і реалізм, які вплинули на барокову іконографію XVII століття, закладаючи основу для більш людяного сприйняття свята [58].

У середині XVII століття, в епоху коли бароко досягло свого піку, французький художник Жорж де Ла Тур (1593–1652 рр.) запропонував унікальне трактування різдвяної теми, поєднуючи містичну атмосферу простотою та інтимністю. Його картина «Народження Христа» (1644, Лувр, Париж) зображує Богородицю, яка з усією своєю материнською ніжністю тримає Немовля, освітлене м'яким світлом від свічки. Так було створено ефект тихої, майже медитативної сцени. На відміну від пишних барокових композицій, де Різдво часто супроводжувалося янголами чи величними архітектурними фонами, де Ла Тур зосереджується на мінімалізмі у композиції: лиш Богородиця, Немовля і, можливо, Анна чи пастух. Світло свічки, що є центральним елементом, символізує Христа як «Світло світу» (Івана 8:12), а темне тло підкреслює духовну глибину моменту. Техніка де Ла Тура, що спирається на караваджистське к'яроскуро, але з м'якшим, більш ліричним підходом, відображає французьку барокову тенденцію до інтроспекції та побожності. Цей твір ілюструє перехід від монументальних релігійних сцен до

більш особистих і емоційних інтерпретацій Різдва, що передвіщають світські мотиви наступних століть [54].

У Нідерландах XVII століття, де протестантизм переважав у релігійному житті, Рембрандт ван Рейн (1606–1669 рр.) створив глибоко гуманістичне зображення різдвяної теми у своїй картині «Поклоніння пастухів» (1646 р., Стара пінакотека, Мюнхен). На відміну від католицьких творів бароко із їхньою пишнотою, Рембрандт обрав скромну і побутову інтерпретацію сцени, посилаючись на Євангелії від Луки (2:8–20). У темному хліві, освітленому лише сяйвом від Немовляти та ліхтаря, пастухи, зображені як прості селяни, смиренно поклоняються Христу. Богородиця і Йосиф постають не як іконографічні фігури, а як звичайні люди, що підкреслює протестантський акцент на особистій вірі та доступності біблійного сюжету. Рембрандт майстерно використовує світлотінь, щоб створити контраст між божественним світлом Христа і темрявою світу, що символізує спасіння. Цей твір відображає протестантське прагнення до простоти й духовної щирості, уникаючи надмірної декоративності, характерної для католицького бароко. «Поклоніння пастухів» Рембрандта стало важливим етапом у розвитку різдвяного мистецтва, наближаючи сакральну тему до людського досвіду і передвіщаючи світське сприйняття Різдва у XIX столітті [57]

З кінця XIX – початку XX століття Різдво поступово починає втрачати свій виключно релігійний контекст, перетворюючись на святкування з більшою увагою до світських аспектів. Це зміщення можна пояснити соціальною та культурною трансформацією, що відбулася в цей період, зокрема під впливом індустріалізації, урбанізації та зміни ідеологій. Святкові традиції все більше починають асоціюватися з родинним відпочинком, спільною радістю та обміном подарунками, а релігійні символи стають менш домінуючими в зображеннях. Відповідно, мистецтво починає відображати не лише божественні, а й земні, людські аспекти цього свята. З'являються картини, що зображують Різдво як сімейне святкування, як момент єднання і радості, що більше підходить до сучасних уявлень про це свято. Така еволюція теми в мистецтві підкреслює зміни в суспільному контексті, де Різдво набуває значення

не тільки релігійного, але й культурного, суспільного і навіть комерційного святкування.

"Різдвяна ялинка" Альберта Шевальє Тайлера (1911 р.) є чарівним і ностальгійним зображенням святкової домашньої сцени, що прекрасно доповнює зміщення в мистецтві Різдва від релігійного до більш світського контексту. Тейлер, відомий своїми жанровими картинами, передає тепло і радість, пов'язані з різдвяним сезоном. У центрі композиції - родина, яка зібралася у світлі свічок, прикрашаючи красиво оздоблену ялинку. Їхні вирази захоплення, відображаючи глибоке емоційне переживання, підкреслюють важливість родинного єднання, що стає основним мотивом святкувань того часу. У цьому творі художник не просто зображує святкову атмосферу, а й передає відчуття єдності та спільного свята, що є характерним для початку ХХ століття. Деталі, зокрема орнаменти і святкові прикраси на ялинці, додають картині автентичності та підкреслюють емоційну глибину моменту. Робота Тайлера відображає прагнення до збереження традиційних сімейних цінностей, що особливо актуально в часи швидких соціальних змін. Цей твір є яскравим прикладом того, як Різдво починає трансформуватися в період святкування, яке акцентує на родинному, теплом і людському аспекті. Завдяки гармонійному поєднанню світла, кольорів та емоцій, було проаналізовано те, як «Різдвяна ялинка» Альберта Шевальє Тайлера передає сентиментальність, пов'язану з цим святом. Картина підкреслює, як Різдво стало святом, що з'єднує людей, даруючи відчуття єдності та радості, відходячи від строго релігійного контексту і набуваючи нової культурної та соціальної значимості [58].

У мистецтві США Різдво починає набувати чітких форм у ХІХ столітті, значною мірою під впливом візуальних та літературних традицій, запозичених з Європи. Популяризація образу святого Миколая (Santa Claus), зокрема через ілюстрації Томаса Наста у журналі Harper's Weekly (1860– 1880-ті), стала однією з перших спроб візуальної кодифікації американського Різдва як культурного явища, де біблійний сюжет відходить на другий план. У ХХ столітті акцент у візуальному мистецтві зміщується від сакрального до побутового та емоційного - Різдво зображується як інтимне родинне свято,

часто ідеалізоване, як у роботах Нормана Роквелла (*Freedom from Want*, 1943). Водночас виникає і контртенденція - митці, такі як Генрі Осаве Таннер, звертаються до біблійних джерел, але трактують їх у модерністському ключі: з психологічністю, соціальною чутливістю та символізмом. Таким чином, американське різдвяне мистецтво коливається між комерціалізацією свята, його сентименталізацією та спробами віднайти глибинно духовні сенси в межах сучасного досвіду. [30]

У творі *The Annunciation to the Shepherds* (бл. 1910 р.) американський художник Генрі Осаве Таннер пропонує глибоко інтимне й психологічне трактування одного з ключових моментів різдвяного наративу - благовіщення пастухам. Відмовляючись від барокової, пишної театральності або іконографічної фіксованості попередніх епох, Таннер зображує не ангела у людській подобі, а його присутність - через проникливе світло, що прориває темряву нічного ландшафту. Пастухи в цій композиції постають не як символічні персонажі, а як реальні, втомлені люди, охоплені подивом і тривогою. Це зсув фокусу від героїзованої сцени до людського досвіду зустрічі з таємничим. Світло тут стає метафорою божественного одкровення, яке приходить не у величі, а в тиші. Такий підхід є прикладом модерного переосмислення різдвяної теми: художник не ілюструє подію, а досліджує стан душі і духовного простору, де Різдво трапляється як внутрішнє одкровення. Таннер, зберігаючи вірність біблійному сюжету, вводить у нього сучасну чутливість і екзистенційну глибину - що робить його роботу значущим прикладом переходу від традиційного образу Різдва до його модерністської інтерпретації [58].

Фігура Святого Миколая не була з самого початку пов'язана з святом Різдва Христового. Кожна епоха переосмислила його по-своєму, адже образ святого адаптувався під уявлення всіх культур та часів. Достовірно відомо лише те, що він був єпископом, проте образ обріс легендами про мандрівника, що рятує дітей, був щедрим дарувальником, творив чудеса, був покровителем моряків, банкірів, студентів, нужденних. Можна припустити, що його образ зрісся з Різдром у пізніх зображеннях та листівках, тому що він виступав

впізнаваним моральним авторитетом для дітей, які прагнули отримати від нього подарунок на Різдво за свою поведінку. Також однією з причиною його тісного зв'язку зі святом Різдва став один період часу, в які відбуваються ці два святкування - День Святого Миколая (6 грудня) та Різдво Христове (25 грудня). У американській культурі його образ перетворюється у персонажа Санта-Клауса, який вперше з'явився у такій подобі в поемі Клементя Кларка Мура в поемі «Ніч перед Різдром» (1823 р). Тепер це не святий, якого ми звикли бачити на традиційних полотнах, це немолодий життєрадісний ельф із північними оленями, запряженими у сані. Проте першою ілюстрацією сучасного персонажа Санта-Клауса стала робота художника Томаса Наста для обкладинки журналу Harper's Weekly у 1863 році. Вважається, що Наст опирався на традиційні для нього німецькі уявлення про ельфів та Святого Миколая [35; 33].

Американський художник Норман Роквелл своїми різдвяними листівками та роботами створив уявлення про найбільш можливе уяві американське Різдво, через що він піддавався критиці художніх спільнот, яким його роботи здавались надто ідеальними і буржуазними. Часто він зображував яскраві родинні святкування у день Різдва, на яких емоції і персонажі були дещо перебільшені, що насправді лише підкреслює щирість та теплоту святкування. Саме зображення різдвяних і новорічних свят зіграли ключову роль у його кар'єрі, завдяки багатьом його роботам з'явилися усталені образи для американської святкової культури. Найбільш відомими на цю тематику можна назвати полотна «Щасливого Різдва, бабусю!» (1952 р.), «Різдвяний Санта читає пошту» (1935 р.) та «Тато вдома на Різдво» [59 с.56-78].

Вікторіанська сім'я у Різдво (1934 р.) Джозефа Леєндекера є чудовим прикладом того, як святкування Різдва в американському мистецтві 1930-х років поєднувало традиційні родинні цінності з новими культурними уявленнями про святкування. Це картина, що стала обкладинкою для журналу, на якій зображена типова вікторіанська сім'я, яка святкує Різдво, ідеально передаючи затишок і щастя від цього свята. Центральною фігурою композиції є молода жінка, що тримає на руках малюка. Позаду неї зображені інші члени родини -

діти, які співають колядки і тим самим створюють атмосферу єднання. Їхні обличчя радісні та зосереджені на спільному моменті, що підкреслює важливість цієї родинної традиції. Особливу увагу приділено деталям - від розкішних, пишних костюмів персонажів до прикрас на ялинці Ялинка з яскравими орнаментами та свічками, що створюють м'яке освітлення, є центральним елементом композиції, підкреслюючи роль цього символу в святкуванні Різдва. Загальна кольорова гама картини - теплі, затишні відтінки червоного, зеленого та золотого - сприяє створенню відчуття домашнього тепла. Ця робота є влучним відображенням соціальних і культурних змін у сприйнятті Різдва в період між двома світовими війнами, коли свято почало асоціюватися не тільки з релігійною подією, а й із святкуванням родинного єднання. Вибір Леєндкером вікторіанської родини як символу Різдва вказує на збереження й поважання родинних цінностей, що стали важливими для американської культури того часу [61].

Таким чином, можна дійти до висновку, що середньовічні релігійні інститути стандартизували іконографію. Для цього було поєднано універсальні канони разом з локальними звичаями. Фламандські майстри, такі як Мемлінг, і художники епохи бароко, як Караваджо та де Ла Тур, збагатили різдвяні сюжети символізмом, реалізмом і містичною інтимністю, підкреслюючи ідею Боговтілення як оновлення світу. У період Реформації Брейгель і Рембрандт наблизили біблійні сцени до повсякденного життя, акцентуючи на тому, що простота і побутовість теж божественні повною мірою. З кінця XIX століття Різдво дедалі більше втрачало виключно релігійний характер, трансформуючи у світське свято родинного єднання, що яскраво ілюструють роботи Тайлера, Роквелла та Леєндкера. Американське мистецтво, зокрема через образ Санта-Клауса та модерністські інтерпретації Таннера, підкреслює культурну та комерційну еволюцію свята, зберігаючи його духовну глибину. Таким чином, ми можемо прийти до висновку, що історичні тенденції різдвяного мистецтва відображають баланс між сакральним і світським, універсальним і регіональним, демонструючи, як Різдво залишається символом надії, оновлення та єднання в різних епохах і контекстах.

1.2 Іконографія Різдва: від канонічних до альтернативних образів

Іконографія це дисципліна в образотворчій культурі, що встановлює канони та правила зображення основних персонажів та подій біблійної історії.

У Різдвяному мистецтві ключові образи зазнали змін, трансформацій та переосмислень, що можна припустити, є одним із факторів, чому для митців ця тема залишається актуальною, і стає почвою для нових думок та філософських позицій.

Канонічні образи - це головні дійові особи сцени Різдва Христового (ясла, Діва Марія, Йосип, немовля, янголи, волхви, пастухи). Ключовими символами залишались віл та осел, янголи, тварини, дари та зоря. Кожне значення цього символу слугує підкресленням божественної природи, чудесності та надії. [3].

Іконографія зображень Діви Марії надзвичайно багата. Це зумовлено лише частково згадками про неї в Євангелії - з плином століть образ Марії розвивався та збагачувався через численні перекази й одкровення святих. Сумніви щодо важливості її ролі у іконографії висловлювалися ще в V столітті несторіанами, а згодом - ідеологами Реформації в XVI столітті. Проте ці заперечення лише стимулювали шанувальників Марії до ширшого поширення її образу. Несторій вважав, що Марію не є варто називати Богородицею, адже, на його думку, вона була матір'ю тільки людської подоби Христа, а не його божественної особи. Такий погляд було визнано єрессю на Ефеському соборі 431 року. Це стало вирішальним моментом у поширенні офіційної доктрини розповсюдженню образу Матері з Немовлям Ісуса Христа. Часто, Діва Марія зображена в позі поклоніння, що іменується як *Madre Pia*. Її руки зведені разом, тому новонароджений може лежати на землі чи на її колінах. Пресвята Діва Марія є однією з важливих тем у християнському мистецтві, римо-католицькому малярстві та західноєвропейському мистецтві впродовж XII-XVI століть. Було створено сотні тисяч творів римо-католицького мистецтва, що охоплюють різні теми, від таких майстрів, як Мікеланджело та Боттічеллі, до простих сільських митців. Діва Марія на полотнах вбрана в синій

та червоний кольори, котрі символізували божественну чистоту та жертвовну любов. В іконографії Марії XVI ст. також ключовими символами постають оливкове дерево, фонтан, місто Єрусалим. Часто ці образи вказують на сакралізовану жіночність, чистоту та обраність. Як наприклад на роботі «Відпочинок на шляху до Єгипту» XVI ст. (Автор: невідомий нідерландський митець), присутні всі властиві символи, що доповнюють героїню у цей період іконографії. Сад (*hortus conclusus*): оточення Марії та Ісуса зеленню та квітами відсилає до образу «зачиненого саду» з Пісні пісень (4:12), що символізує її дівочість і духовну чистоту. Фонтан або джерело: наявність водного елемента, навіть якщо неявна, може символізувати Марію як «джерело живої води» (*puteus aquarum viventium*), через котру приходить Христос. Оливкове дерево: воно символізує мир, вибраність і духовну родючість, що підкреслює роль Марії як «оливи прекрасної» (*oliva speciosa*). Єрусалим: Фонова архітектура, що нагадує Єрусалим, вказує на зв'язок Марії з містом Божим і її роль у спасінні людства [17, 20, 21].

У християнській іконографії святий Йосип займає важливе місце як покровитель родини, батько Ісуса Христа за плоттю та муж, що забезпечує безпеку і благополуччя Божої родини. Він часто асоціюється з роллю опікуна, захисника, а також символізує чесноти праці, смиренності і вірності. У багатьох іконах Йосипа зображено досить дорослим чоловіком, часто з довгим сивим волоссям й бородою, що лиш зайвий раз підкреслює його мудрість і досвід. Його присутність на іконах часто супроводжує сцени, що відображають родину Христову, зокрема, в моменти благовіщення, народження або втечі в Єгипет. У Середньовіччі та Ренесансі, коли акцент на святих родинах був сильний, Йосип був символом святості подружжя та відповідальності. Зображення святого Йосипа в іконографії також часто пов'язане з уявленням про святість і благословення працелюбності, адже він був теслею за професією, що додає його образу універсальності та доступності для простих людей [9].

На основі авторитетних апокрифічних оповідей про життя Йосифа сформувалась традиція зображати його як сивобородого старця. Такий образ, зокрема, представлений у творі Лукаса Кранаха Старшого «Різдво» (1520 р.),

який є прикладом мистецтва Північного Ренесансу. Однак цей архетип поступово зникає в добу Контрреформації, коли культ святого Йосифа набуває нового розвитку, значною мірою завдяки творам святої Терези Авільської, яка називала Йосифа своїм небесним покровителем і заступником у її життєвого шляху. Вже відтоді Йосиф починає шануватись як окремий, самостійний святий, і його іконографія змінюється - його починають зображати зрілим чоловіком, але вже значно молодшим [19].

У християнській іконографії Ісус Христос займає центральне місце як Спаситель світу і Син Божий. Його образ є символом божественної любові, спасіння і втілення Божої волі на землі. Зображення Ісуса часто відображають різні етапи його життя: від дитинства у Вифлеємі до хресної жертви на Голготі і Воскресіння. Його часто зображують у вигляді молодого чоловіка з довгим волоссям і бородою, що підкреслює його людську природу. У багатьох іконах Ісус зображений з променями світла навколо голови, що символізує його божественне походження, або з руками, що благословляють людей. У християнському мистецтві образ Ісуса часто асоціюється з альтруїзмом, самопожертвою і великою силою прощення. Ісус у різних етапах свого життя є символом спасіння, мудрості, і його зображення завжди несе глибокий духовний зміст, звертаючи вірян до роздумів про віру, надію і любов. Образ Ісуса також тісно пов'язаний з Різдвом Христовим, коли святкується його народження в Вифлеємі. У цей час іконографія Ісуса зосереджена на його дитячому образі, який символізує початок божественного спасіння людства. Зображення народження Ісуса часто містять сцени з його покладанням у ясла, оточеного Марією та Йосипом, а також пастухами і трьома мудрецьми, що прийшли принести дари. У цей період акцент робиться на людяності Ісуса, його вразливості як немовляти, що втілює божественну присутність у звичайному людському житті. Різдвяна іконографія показує не тільки фізичне народження Ісуса, а й його духовну місію - прийти у світ, щоб принести людям світло і спасіння. Образ немовляти Ісуса в яслах часто супроводжується символами, які вказують на його майбутнє - хрест, світло, зірка на небі, яка вказує на прихід Спасителя [22].

Образ янголів у християнській іконографії має важливе символічне значення, адже янголи є посланцями Бога, що передають Його волю людям. Їх часто зображують з крилами, що символізує їх небесну природу та здатність переміщатися між небом і землею. Янголи можуть бути зображені по-різному – як юні чи дорослі, чоловічі чи жіночі, але їх божественний характер завжди очевидний. Вони з'являються в численних релігійних сценах, зокрема під час важливих подій, таких як народження Ісуса, де є символами звістки про Боже спасіння. Особливо важливі янголи в іконографії Різдва. Вони були тими, хто сповістив пастухам про народження Спасителя. Цю подію часто зображують на іконах, де янголи співають "Слава в вишніх Богу", що підкреслює святкову атмосферу народження Христа. В таких сценах янголи часто оточують ясла з немовлям Ісусом, акцентуючи важливість цієї події не лише для людей, але й для небес. Іноді на іконах янголи зображені з музичними інструментами, що символізують радість і благовістування Божої благодаті. Крім того, янголи можуть охороняти святу родину або підтримувати зорю, яка вказує на місце народження Ісуса [51].

Таким чином, янголи в іконографії Різдва допомагають нам зрозуміти, що народження Ісуса - це не тільки важлива подія для людства, але й знаменна подія для всього світу, включаючи небесне царство. Вони нагадують нам, що цей момент об'єднує землю і небо, даруючи людям Божу благодать і спасіння.

Образ волхвів у християнській іконографії має глибоке символічне значення, адже вони є представниками народів, що не були частиною єврейської традиції, але прийшли до Ісуса, щоб вшанувати Його як Царя. Волхви зображуються часто як мудреці або королі, що приносять дари немовляті Ісусу - золото, ладан і мирру, символізуючи їх визнання Ісуса як Бога, Людину та Царя. Їхній образ також наголошує на універсальності спасіння, яке Христос приніс не лише для єврейського народу, але й для всього світу. На іконах Різдва волхви часто зображуються як важливі учасники події народження Ісуса. Їхня присутність підкреслює, що навіть мудреці з інших країн визнають божественність Христового народження. Вони можуть бути зображені як дорослі чоловіки, часто в пишних одягах, що символізує їх високий статус і

важливість. Волхви часто стоять перед яслами або тримають свої дари в руках, виражаючи свою пошану та покору перед Божим Сином. Ікони Різдва з волхвами символізують прийняття спасіння всіма народами світу, незалежно від їхнього походження. Загалом, волхви в іконографії Різдва не лише підкреслюють важливість моменту народження Ісуса, але й служать символом того, що це народження стало значущим не тільки для євреїв, але й для всього людства. Їхній акт вшанування допомагає зрозуміти, що Ісус є Царем всього світу і що його спасіння доступне кожному, хто шукає правду та світло [52].

Ясла, віл, осел і зоря - це важливі символи в іконографії Різдва, що з'являються наприкінці Середньовіччя, кожен з яких несе особливе значення. Ясла, в яких Ісус був покладений після народження, символізують простоту і скромність того, хто став Царем світу. Вони не просто служать місцем для Немовляти, але й вказують на те, як Божий Син прийшов у світ: без розкоші та величі, а в скромному і бідному оточенні, що ще раз підтверджує його смиренність. Віл вважався священним у давні часи, і у релігійних працях він виступав символом жертви Христа, альтернативою жертвовному ягнятї. Ймовірна робота Босха «Поклоніння немовляті» демонструє глядачу вола на передньому плані, витримуючи акцент важливості цього символу на собі.

Віл і осел, що часто з'являються в сценах Різдва, є символами тварин, які стали свідками цього великого чудесного моменту. Віл, як символ спокою і терпіння, зазвичай вважається твариною, яка була поруч з Ісусом в момент народження. Осел, у свою чергу, асоціюється з покорою та витривалістю. Вони також нагадують про сільське життя і зв'язок з природою, що підкреслює те, що Ісус народився в простих умовах, серед людей.

Зоря, що вказувала волхвам шлях до місця народження Ісуса, має глибоке символічне значення. Вона є знаком Божого провадження і світла, яке вказує на прихід Спасителя. На іконах зоря часто зображується яскравою, що сяє над Віфлеємським містом, служачи орієнтиром для тих, хто шукає Ісуса. Вона є також символом надії та нового початку для людства.

Усі ці елементи разом створюють атмосферу скромності, простоти та величі Божого народження. Вони підкреслюють, що спаситель людства

прийшов у світ не для того, щоб бути розпізнаним через зовнішні знаки і багатство, але через світло, що розсіює темряву, і любов, яка охоплює всіх.

У традиційній іконографії українського іконописного бароко є свої характерні риси. Наприклад, око символізувало Бога-Отця, а голуб, найстаріший християнський символ - Святого Духа. Цю традицію українське бароко зберегло, водночас додавши власну унікальну символіку, зокрема квіткові й рослинні мотиви. Таким чином, голуб виступає важливою складовою не лише іконопису, але й живописних композицій, що зображують Віфлеємську подію [31; 32].

Картина «Різдво» (1858) Артура Х'юза, як і багато інших творів прерафаелітів на християнську тематику, викликала неоднозначну реакцію сучасників. Поєднуючи святе з буденним, художник подає сцену народження Христа через призму реального, емоційно близького досвіду. Марія постає не ідеалізованою Богородицею, а вразливою підліткою, яка схиляється над соломою, піклуючись про новонародженого - це один із її перших материнських жестів. Момент турботи - загортання дитини в пелюшки - наповнений глибокою ніжністю й тихою урочистістю. І Марія, і немовля виглядають крихкими, навіть тендітними, але водночас вони перебувають під охороною – їхнє оточення формують янгольські крила, що створюють відчуття тепла й захищеності. Незвичним є також те, що композиційно домінує саме фігура Марії – хоча й немовля Ісус увінчаний німбом, що натякає на його божественне походження, художник підкреслює людське в обох постатях. Такий підхід надає сакральній темі особливої чуттєвості, роблячи її ближчою до глядача і водночас більш тривожною та інтимною. Певною мірою, художник представляє нетрадиційний та альтернативний погляд на момент народження Христа, попри те, що образи, що він демонструє досить стандартні для цієї тематики, проте кут погляду змінюється. [50]

Традиційна іконографія Різдва формувалася століттями в межах християнського канону, що забезпечував стабільність візуальних мотивів і їхні символічні значення. Втім, у добу модернізму та пізнішого постмодерну художники дедалі частіше зверталися до переосмислення релігійних сюжетів, у

тому числі сцени Різдва. У цих творах простежується відхід від сакральної перспективи на користь соціального, психологічного або критичного погляду. Так виникають альтернативні образи, в яких Різдво постає не лише як подія спасіння, але й як точка зіткнення з реальними недоліками справжнього життя.

Робота відомого норвезького художника Едварда Мунка «Різдво у борделі» є потужним візуальним переосмисленням традиційної іконографії Різдва. У той час як християнське мистецтво століттями зображало сцену народження Христа як сакральну подію, сповнену надії, смирення та божественної присутності, Мунк навпаки звертається до маргіналізованого простору, де Різдво втрачає свою святкову і сакральну сутність і постає як трагізм повсякдення. У цій композиції відсутні традиційні іконографічні елементи: немає образу Діви Марії, немовляти Ісуса, пастухів чи янголів. Замість цього - інтер'єр борделю, де реальність позбавлена сакрального виміру. Це середовище виступає антиподом ясел: якщо у біблійній оповіді навіть убогість стає місцем чуда, то у Мунка вбога тілесність і зламана психіка лишаються без просвітлення. Зображені жінки не є носіями святості, натомість їхні постаті стають символами тілесності, експлуатації, самотності та травматичного досвіду. Вони постають як зворотний відбиток Діви Марії - не материнської чистоти, а втрати і знедоленості. Атмосфера твору позбавлена святкового світла: монохромна палітра, тіні та приглушені кольори формують гнітюче відчуття ізоляції. У цьому прочитанні Мунк розглядає Різдво, як момент радості й спільності, трансформуючи його у символ самотності, соціальної байдужості й занепаду. Його твір можна розглядати як альтернативну іконографію Різдва – своєрідну антисцену, яка підриває традиційну уяву про це свято. Таким чином, «Різдво у борделі» функціонує не лише як критика буржуазної моралі та лицемірства, а й як роздуми про втрату сакрального у сучасному світі. Мунк протиставляє канонізованому образу Різдва - комерціалізованому та позірно радісному - досвід тих, хто лишається за межами цієї радості [37].

На межі XIX-XX століть мистецтво Різдва дедалі більше відображало родинне тепло й особисте переживання свята, відходячи від суто релігійних

мотивів. Картина Поля Гогена «Різдвяна ніч (Благословення волів)» (1902–1903 рр.), що зберігається в Індіанополіському музеї мистецтв, є яскравим прикладом цього зрушення. Виконана олією на полотні, вона зображає тиху нічну сцену, де дві селянки в бретонських чепцях і пара волів стоять перед статуєю, що нагадує язичницький ідол. Гоген, відомий своєю любов'ю до культурного синтезу, додає екзотичних рис: селянки мають полінезійські обличчя, а воли й статуя відсилають до єгипетських чи тихоокеанських мотивів. Ця незвичайна композиція не відтворює традиційні ясла чи волхвів, а передає Різдво як момент єднання людини з природою й духовним світом. Яскраві кольори й прості форми створюють затишну, майже казкову атмосферу, що запрошує глядача відчувати свято як особистий, глибоко людський досвід. Так, «Різдвяна ніч» ілюструє, як на початку ХХ століття Різдво в мистецтві набувало родинних і світських цінностей, відображаючи надію і тепло, що об'єднують людей [48].

Картина Марка Шагала Мадонна з саними (1947) є прикладом альтернативного зображення Різдва, що виходить за межі традиційної християнської іконографії, поєднуючи релігійні мотиви з фольклорними та модерністськими елементами. У центрі композиції - образ Марії з немовлям Ісусом, розміщений у засніженому пейзажі, де замість канонічних ясел чи храмового інтер'єру з'являються сани як ключовий елемент. Цей вибір відсилає до східноєвропейського, зокрема білоруського, сільського контексту, що асоціюється з зимовими обрядами та повсякденним життям. Композиційна структура твору базується на спрощеній формі персонажів і пейзажу, що нагадує народні гравюри чи різдвяні листівки, де релігійні сюжети гармонійно співіснують із локальними традиціями. Сани вносять елемент руху, контрастуючи зі статичністю традиційних іконографічних зображень Різдва, і підкреслюють земний, людський вимір [62].

Сальвадор Далі у своїх різдвяних листівках, створених на замовлення американської компанії Hallmark наприкінці 1950-х, пропонує глядачеві альтернативне бачення Різдва, яке балансує між каноном і сюрреалістичним переосмисленням. Одна з таких робіт, натхненна традицією зображення Різдва, водночас радикально віддаляється від усталених візуальних кодів. У композиції

– хвойне дерево, що нагадує ялинку, але набуває абстрактної, майже пульсуючої форми, над якою височіє метелик із червоною зіркою замість Вифлеємської. Це поєднання символів трансформації (метелик), революції (червона зірка) та дива (світіння, свічки, піднесені постаті) говорить мовою снів і підсвідомого. Попри участь у масовому комерційному проєкті, твори Далі виявилися «занадто авангардними для середнього покупця листівок», як зазначає Патрік Ріган у книзі *Hallmark: A Century of Caring (2009)*. Проте сьогодні вони виглядають як смілива спроба внести естетичну свободу й експеримент у сферу популярної культури, демонструючи, як навіть сакральна тема Різдва може стати полем для індивідуального художнього висловлювання [63].

Доцільно звернути увагу на різдвяну листівку, створену Енді Ворголом – одного з провідних художників ХХ століття, чиє мистецтво радикально змінило уявлення про межі між високим і на противагу масовим мистецтвом. У цій роботі Воргол використовує прості й яскраві форми: декоративні ялинкові кульки, виконані в дещо наївно-дитячій манері, а також гротескного янгола, що грає на флейті. Відсутність релігійного підтексту, символічна легкість і стилізація під дитячий малюнок зсувають акцент від сакрального до декоративно-популярного. Це підкреслює прагнення поп-арту до демократизації образів і переосмислення свят як естетичного досвіду, а не лише духовного. Листівка Воргола зберігає святковий настрій, але робить його легким і майже іронічним, що відповідає загальному настрою культури споживання 1950-х рр. У цій перспективі Різдво постає не як біблійна подія, а як частина візуальної культури, що еволюціонує разом із смаками суспільства. Замість традиційних сцен народження Христа чи волхвів, Воргол створює доступне, масове мистецтво, яке робить Різдво частиною споживацької культури [64].

У пошуках символів та творів Різдва ХХІ ст., що змушують замислитись та переосмислити варто згадати про відомого митця Бенксі. Його називають «порушником суспільного спокою» - його роботи часто вражають громадськістю своєю влучною гострою критикою вад суспільства з поєднанням чорного гумору і досконалою технікою трафарету. Його мистецтво графіті широко відоме у всьому світі, тому аналіз його тематичних робіт може вважатись більш

ніж доречним.

Напередодні Різдва 2019 р. стало відомо, що митець представив свою нову роботу, що репрезентує традиційну сцену Різдва. «Шрам Вифлеєму» зображує Марію, Йосипа та немовля Ісуса, що лежить на підлозі сараю. Увагу привертає фон - велика бетонна стіна, всипана слідами від куль та розмальована у графіті зі словами «Любов», «Мир». Отвори від снарядів утворюють загальний силует, що імітує Вифлеємську зірку, яка світить на святу родину. Ця робота розташована у готелі Бенксі, який знаходиться на західному березі Вифлеєму. Відомо, що митець є небайдужим до всіх триваючих війн, тому ці теми стають ключовими у його творчості. Творець цією роботою хотів розповісти історію Різдва інакше, критикуючи ізраїльсько-палестинський конфлікт, в умовах якого досі живуть звичайні люди [38; 39].

У 2004 році Бенксі представив роботу «Христос з сумками для покупок», що також є влучною гострою сатирою на сучасний погляд на Різдво. Художник зобразив розп'яття Христа, хоч і сам хрест залишився поза змальованим простором. На зображенні, Ісус Христос тримає сумки для покупок, що ретельно обмотані флуоресцентними рожевими стрічками, з яких просочується чорна кров. Глядач бачить різдвяні подарунки у пакетах – цукерки-тростинки, Міккі Маус. Немає жодних сумнівів, що автор цим творінням критикує сучасний консюмеризм, вказує на лицемірство сучасного святкування. Зображуючи Христа, що страждає в муках, автор символізує шкоду, яку споживацтво завдає первісним ідеалам та цінностям християнства. Подарунки – символ швидкоплинності сучасного Різдва, суспільство замінило щастя матеріальними речами, що вражає далеке від тих ідей, які проповідувало християнство та Ісус Христос зокрема. Ця робота є дуже актуальною і важливою в сучасному мистецтві, ставлячи глядача перед питанням: а чи не відійшло людство надто далеко від розуміння значення Різдва? [42; 41].

Іконографія Різдва Христового, що регулює канони і події Біблії, сформувала стійкі стандарти, які проте піддаючись впливу часу, починаючи від раннього християнства (II-IV ст.) до сучасності (XXI ст.) еволюціонували під

впливом філософських змін. Ключовими образами були і залишаються – Діва Марія, святий Йосип, немовля Ісус, янголи, волхви. Другорядні – Віл, Осел, Віфлеємська зірка. У середньовіччі та Відродженні ці образи збагачувалися локальними традиціями, як видно в нідерландському живописі з символікою «зачиненого саду» та оливкового дерева. З настанням модернізму та постмодерну митці, такі як Артур Х'юз, Едвард Мунк, Поль Гоген, Марк Шагал, Сальвадор Далі, Енді Воргол і Бенксі, радикально переосмислили різдвяну іконографію, відходячи від канонів до психологічних, соціальних і критичних тематик. Якщо Х'юз і Гоген акцентували на родинному теплі та синтезі культур, то Мунк і Бенксі використовували Різдво як платформу для критики суспільних вад. Таким чином, іконографія Різдва попри необхідність тримати певні усталені канони, все ж має можливість відображати діалог між традицією та сучасністю, священним і світським, дозволяючи художникам висловлювати актуальні філософські позиції та реагувати на виклики часу.

1.3 Різдво в українському образотворчому мистецтві

Якщо говорити про вплив національних та етнічних традицій на сприйняття свята Різдва, зі зміною культурних та соціальних умов на рубежі XIX–XX століть, святкування в Україні починає поєднувати релігійні мотиви з національними традиціями, які формувалися протягом століть. В цей період художники, прагнучи зберегти та відтворити ці традиції, зображали свято через призму національної ідентичності, що стало важливою частиною національної культури та мистецтва. Різдвяні образи почали не лише передавати сакральний сенс, а й відображати українське побутове життя, звичаї, народні обряди та символи, що надавали святу особливого колориту і глибокої емоційної прив'язки до землі та людей. Відображення різдвяних сцен, наповнених національними атрибутами, стало частиною культурної спадщини, що і досі зберігається і відзначається в українському мистецтві.

Картина "Колядки в Україні" (1864 р.) Костянтина Трутовського чудово відображає національний дух святкування Різдва, поєднуючи релігійні традиції з повсякденними моментами життя. У цьому творі святкове дійство набуває

особливої емоційної насиченості завдяки різноманітним персонажам, що додають глибини зображенню. Тут присутні як сцени радісного колядування, так і менш помітні моменти – дитина, що плаче від холоду, дівчина, яка сором'язливо відводить погляд від хлопця, що прикриває її своїм одягом, а також весела компанія біля вікна господаря, що приносить атмосферу затишку і родинного тепла. Однак, незважаючи на індивідуальні переживання героїв, картина передає загальний настрій святкової єдності та народної традиції, що є важливою складовою українського Різдва. Ці сцени доповнюють загальну атмосферу, підкреслюючи глибокий зв'язок між людьми, їхньою турботою один про одного та незмінною важливістю родини і традицій у цей святковий час. У поданій картині Костянтина Трутовського колядування відображено як важливу частину традиційного святкування Різдва. Через ці сцени художник зображує важливу соціальну практику, що об'єднує людей, сприяє зміцненню зв'язків у громаді та збереженню національних традицій [10].

«Різдво» (1890 р.) Іллі Рєпіна - це надзвичайно глибоке та емоційно насичене зображення моменту народження Христа, яке відзначається реалістичним підходом художника. Марія, молодша за традиційними зображеннями, виглядає як мати, яка тільки розпочинає своє материнське життя. Вона тримає новонародженого Ісуса в руках, і обличчя її сповнене ніжності й задумливості. Ілля Рєпін дарує цьому образу особливу близькість і людяність, зосереджуючи увагу на глибоких почуттях матері й її зв'язку з дитиною, як на фізичному, так і духовному рівнях. Відсутність зайвих прикрас у композиції посилює враження простоти й скромності сцени, відчуття святості у реальному житті. Оточення в картині не має пафосного тріумфу; навпаки, воно випромінює спокій і велич, що вказує на божественність у повсякденному моменті. Така інтерпретація Різдва стає своєрідною відповіддю на офіціоз, на намагання подати святість через певну відстороненість від реального світу. Рєпін акцентує на людській стороні події, роблячи її близькою і відчутною для кожного глядача [49]

У контексті різдвяної тематики в українському мистецтві картина «Коляда» (1907–1910 рр.) Олекси Новаківського постає як поетичне і водночас

символічне осмислення святкової традиції. Постімпресіоністична стилістика твору дозволяє автору передати не стільки саму дію колядування, скільки її емоційно-естетичне відлуння - як образ краси, гармонії та жіночої сили. Три молоді жінки в барвистих національних строях уособлюють не просто учасниць обряду, а швидше - носіїв культурної тягlosti, чистоти й духовності. Їхні зосереджені погляди на співочу книжку, теплі відтінки світла й тіні на обличчях, вишукані народні строї - все це посилює враження урочистої зосередженості, глибини і спокою. У контексті різдвяної тематики в українському мистецтві картина «Коляда» Олекси Новаківського постає як поетичне і водночас символічне осмислення святкової традиції. Постімпресіоністична стилістика твору дозволяє автору передати не стільки саму дію колядування, скільки її емоційно-естетичне відлуння – як образ краси, гармонії та жіночої сили. Три молоді жінки в барвистих національних строях уособлюють не просто учасниць обряду, а швидше - носіїв культурної тягlosti, чистоти й духовності. Їхні зосереджені погляди на співочу книжку, теплі відтінки світла й тіні на обличчях, вишукані народні строї - все це трансформує враження урочистої зосередженості, глибини і спокою. Через цей твір Новаківський продовжує свою лінію возвеличення жіночого образу як символу України, вплітаючи в різдвяну сцену не лише національні риси, але й інтимне, майже сакральне відчуття приналежності до рідної землі та її культурного коду [11] .

В контексті українського сучасного мистецтва варто відмітити надзвичайні роботи Олега Шупляка на тему Різдва. Особливістю його живопису можна назвати застосування ілюзій, авторська назва яких - «Двовзори». Для розгляду по даній темі можна взяти до уваги його полотно «Різдво» (2014 р.) та картину «Різдвяний Дідух» (2017 р.) Вражає те, як його робота «Різдво», є іконописним зображенням Ісуса Христа і водночас, коли глядач приглянеться уважніше, він зможе помітити те як витвір лаконічно передає весь сюжет таємниці Вифлеємської зірки, в чому і полягає вражаюча двозначність його робіт. Картина «Різдвяний Дідух», на цей раз, не формує людський портрет, але все ще майстерно зображує центр композиції не однозначно. Адже зображення символу врожаю - дідуха, також може нагадувати салюти, що символізує

святковість, піднесеність, емоційність цього свята для українців, традиції яких сплетені з святом Різдва Христового. Ця робота поєднує впізнавані етнографічність і глибоку символіку, м'яко нагадуючи: для українця Різдво - це не лише християнська подія, а ще й давній, теплий родинний ритуал. Це про зв'язок поколінь, про вшанування життя [47].

Також досить демонстративним тематичним зображенням в українському сучасному мистецтві можна назвати творчий доробок таких митців як Петра Холодного, Наталії Дерев'яно, Олександра Охупкіна, Івана Марчука, Вікторії Проців.

Робота «Різдво Христове» (1985 р.) художника-емігранта Петра Холодного Молодшого демонструє модерністичний погляд на Різдво, переосмислюючи візантійську традиційну манеру живопису. У центрі лаконічного зображення - немовля Ісус в яслах. Поруч Пресвята Богородиця, і справа Янгол, що своїм жестом демонструє покоління та захист. Також присутні традиційні іконографічні образи - Віл та осел, світло і зоря. Колористика так само сповнена символів, адже червоний - страждання, мучеництво, та водночас любов. Золотий - Божественна слава. І темний фон говорить про сакральне таїнство народження майбутнього спасителя світу. Робота переосмислює різдвяні образи в українському модерні, зберігаючи глибинний релігійний сюжет, але і додаючи динамічної експресії і лаконічного символізму [48].

Сучасний український живописець, Олександр Охупкін, майстерно зобразив Йосипа, Марію та Ісуса в іконописних традиціях у роботі «Різдво. Святе сімейство» (1996 р.) але реінпрентенувавши сакральний образ в етнокультурному кодї. Образ Різдва постає як духовна реальність, що перебуває в кожній українській оселі, що демонструють народна уява, символи та обрядовість. Художник передає святість не абстрактною, а близькою і побутовою. Варто зауважити, що цим самим, художник не змінює і не ігнорує канон, він розширює його межі [36].

Робота «Коляда» української сучасної художниці Наталії Дерев'яно інтерпретує традиційну сцену колядування через призму наївного стилю, народної образності, фольклорної наративності поєднуючи з символічною

глибиною. Вони вбрані в обрядові костюми, тримають зірку, що символізує Віфлеємську зорю. Кожен персонаж має індивідуальний архетип. Фігури розташовані скупчено, фронтально, це створює відчуття спільності народного ритуалу. Поєднання етнотрадиції з наївною ілюстративністю є способом зробити сакральну традицію зрозумілою та близькою для сучасного глядача.

Робота Вікторії Проців "Свята вечеря" займає особливе місце, відображаючи глибоко вкорінені традиції святкування Різдва в Україні. На картині зображено родинне зібрання за столом, щедро накритим традиційними стравами, такими як кутя, узвар та пампухи, що символізують єдність і достаток. Художниця використовує теплу, приглушену кольорову палітру з переважанням землястих тонів, що створює атмосферу затишку та домашнього тепла. Композиція побудована навколо центральної фігури ікони, яка освітлює сцену, підкреслюючи духовний вимір свята. Образи персонажів, з їхніми округлими формами та виразними позами, передають відчуття спільноти та щирості, характерне для народного мистецтва. Традиційні елементи, як-от вишиті рушники та зірки у вікнах, увиразнюють національну ідентичність, роблячи роботу яскравим прикладом сучасного осмислення українських різдвяних традицій у мистецтві.

Серед візуальних інтерпретацій різдвяної тематики в українському живописі особливе місце займає робота Івана Марчука «Ніч на Різдво». Створена в авторській техніці «пльонтанізму», ця картина поєднує елементи національного світогляду з глибоко особистим філософським баченням митця. У трактуванні Марчука Різдво постає не як традиційна подія сакральної історії, а як космічне і духовне явище, глибоко вкорінене в українську культурну традицію. Простір полотна насичений темною, проте теплою кольоровою гамою, яка створює враження тиші, глибини внутрішнього світла. Архетипні мотиви - українська хата, нічне небо, фольклорні елементи - функціонують як символи єдності земного й небесного, буденного й трансцендентного. На відміну від канонічного іконографічного підходу, у композиції відсутній прямиий сюжет народження Христа. Натомість художник занурює глядача в медитативну, майже містичну атмосферу, де Різдво сприймається як зупинка часу, момент

глибокого зв'язку з прадавнім і позачасовим. Це Різдво, народжене з українського світовідчуття - сповнене мовчання, очікування, тонкої емоційної напруги між землею й небом.

Таким чином, «Ніч на Різдво» постає не лише як естетичне осмислення національної культури. Християнський зміст тут не заперечується, а трансформується через українську візію світу - образну, метафоричну, внутрішньо зосереджену. Ця робота демонструє, що в українському образотворчому мистецтві Різдво може виходити за межі біблійного сюжету, залишаючись глибоко духовним і змістовним у нових візуальних формах.

Висновок до першого розділу:

У процесі дослідження було проаналізовано іконографічну еволюцію образів Різдва Христового від ранньохристиянського мистецтва до сучасних інтерпретацій. Встановлено, що традиційні різдвяні мотиви, закладені в ранньохристиянському катакомбному, візантійському та середньовічному мистецтві. Вони відображали сакральність, символізм і богословську глибину події. З плином часу ці образи зазнавали трансформацій, набуваючи гуманістичного звучання в епоху Відродження, чуттєвої реалістичності в бароко та побутової наближеності в мистецтві Нового часу.

Дослідження показало, що в сучасному мистецтві Різдво дедалі частіше постає як складний культурний феномен, який вбирає в себе не лише релігійні, але й соціальні, філософські, національні та постмодерні сенси. Переосмислення образів здійснюється через стилістичні інновації, зміщення акцентів, використання фольклорних, світських та критичних елементів. Такі підходи застосовують як західні митці (Бенксі, Воргол, Далі), так і українські художники (Новаківський, Шупляк, Проців), які поєднують канонічне з локальним та особистісним.

Виявлено тісний зв'язок між художніми рішеннями й актуальним культурним контекстом: сучасне мистецтво рефлексує на виклики часу – консюмеризм, війни, глобалізацію, і використовує тему Різдва як універсальний образ, що дозволяє говорити про надію, ідентичність та духовність у нових

формах. Таким чином, сучасне мистецтво відіграє важливу роль у формуванні оновленого бачення релігійних сюжетів у світському суспільстві, зберігаючи їхню актуальність та багатозначність.

РОЗДІЛ II. ТВОРЧА РОБОТА «ТРИПТИХ: ТРАДИЦІЙНІ ОБРАЗИ РІЗДВА»: СТАДІЇ ВИКОНАННЯ

2.1 Обґрунтування вибору теми художньої роботи

У сучасних умовах українці дедалі частіше звертаються до своїх

традицій, усвідомлюючи їхню важливість у контексті сьогодення. Національна самосвідомість перестала бути другорядним явищем і стала життєво необхідною в умовах повномасштабного вторгнення та тривалого впливу спотвореного образу української культури. Мене надзвичайно захоплює та надихає відродження традицій у нашому культурному просторі. Книгарні наповнюються виданнями, присвяченими історії, культурі та мові. Театральні постановки за творами вітчизняних драматургів збирають повні зали зацікавленої молоді. Вишиванка та українські орнаменти гармонійно інтегруються в сучасні образи та дизайни, створюючись із любов'ю та особливою увагою до деталей.

На жаль, я ще пам'ятаю час, коли такі прояви культурної ідентичності не були поширеними: традиційний одяг одягали лише на урочисті події, а твори українських письменників і поетів цитувалися переважно в освітніх закладах. Багато людей із мого оточення сприймали ці елементи як пережиток минулого. Проте для мене українська культура завжди була джерелом захоплення через її самобутність і глибину. Тож коли сучасні митці почали активно звертатися до національної символіки, орнаментів, образів та іконографії, це стало потужним джерелом натхнення для моєї творчості. Особливе враження на мене справили як традиційні, так і сучасні художники, а також молодь, яка активно відроджує традицію вертепу, поширюючи особливу атмосферу різдвяного свята. Ця атмосфера об'єднує спільноту та нагадує про наше культурне коріння.

Моїм прагненням стало створення художнього твору, який би відтворював українські різдвяні образи, передаючи відчуття свята та єдності. Через свою роботу я прагну поділитися з глядачем радісним настроєм, що відображає багатство української культури, та сприяти глибшому осмисленню наших традицій.

Для реалізації художнього задуму було обрано формат різдвяного триптиха, виконаний у техніці цифрової графіки з використанням стилістики, наближеної до сучасної ілюстрації. Вибір цифрового формату зумовлений його

універсальністю та відповідністю сучасним тенденціям у мистецтві. Таке зображення може бути адаптоване до різних медіа: від вітальних листівок і плакатів до арт-об'єктів, поширених у цифровому просторі, зокрема на інтернет-платформах і в соціальних мережах. Цифрова графіка дозволяє досягти високої деталізації, гнучкості в редагуванні та легкості тиражування, що робить її оптимальним вибором для створення твору, спрямованого на широку аудиторію.

Вибір стилістики, наближеної до ілюстрації, обґрунтований сучасними тенденціями в образотворчому мистецтві, де стилізовані образи набувають дедалі більшої популярності. Поєднання традиційних українських різдвяних мотивів із сучасною ілюстративною естетикою дозволяє не лише зберегти культурну автентичність, а й адаптувати її до сприйняття сучасної аудиторії, зокрема молоді, яка активно взаємодіє з візуальним контентом у цифровому середовищі.

Джерелом мого творчого натхнення слугують роботи видатних ілюстраторів дитячих книг, зокрема таких майстрів, як Кость Лавро та Владислав Єрко, чії образи вирізняються винятковою казковістю, глибиною символізму та витонченістю художнього виконання. Їхній підхід до створення візуальних наративів, що органічно поєднують фантазію з культурними архетипами, значною мірою вплинув на формування мого власного стилю, спрямованого на відтворення чарівної атмосфери та емоційної виразності.

Окремо варто відзначити вплив повстанських різдвяних листівок, створених Святославом Гординським, які стали для мене важливим орієнтиром у роботі над композицією та кольоровою палітрою. Ці листівки, що гармонійно поєднують релігійну символіку з українськими народними традиціями, демонструють унікальну здатність інтегрувати духовний зміст у візуальну форму. Композиційна стриманість, продумана ритміка елементів та насичена, але збалансована кольорова гама цих творів надихнули мене на пошук подібної гармонії у власних роботах, де традиційні мотиви переплітаються з сучасними

інтерпретаціями.

2.2 Творчий процес і застосовані методи роботи

У процесі розробки композиційного рішення було одразу визначено, що центральне місце у візуальній структурі твору займатимуть ключові образи, які традиційно домінують в українських різдвяних ілюстраціях і мають глибоке культурне та символічне значення. Вибір цих образів ґрунтувався на їхній здатності відображати як релігійну, так і народну складові українського Різдва, створюючи багатозначний сенс, що резонує з історичними та духовними традиціями.

Одним із центральних елементів композиції є образ кози, який посідає особливе місце в українському вертепі як символ родючості, життєвої сили та обрядової гри. У вертепних композиціях коза часто виступає не лише як фольклорний персонаж, але й як візуальний акцент, що привертає увагу глядача своєю динамічною експресією та символічною багатозначністю. Її присутність у центрі композиції підкреслює зв'язок із народними традиціями, де коза уособлює циклічність природи та аграрний культ, що переплітається з християнськими мотивами Різдва.

Іншим ключовим образом є янгол, який займає центральну позицію в композиції, тримаючи в долонях зірку - символ Вифлеємської зірки, що вказує на народження Христа. Образ янгола вирізняється смиренним і спокійним поглядом, що відображає духовну чистоту, притаманні релігійним канонам. Одяг янгола, виконаний у стриманому стилі, поєднує простоту з декоративними елементами, що відсилають до української орнаменталістики. Особливу увагу приділено використанню червоного кольору, який у християнській іконографії асоціюється з божественною любов'ю, жертвою та святковістю, а в українській народній традиції - із життєвою енергією та радістю. Це поєднання дозволяє створити образ, що гармонійно інтегрує релігійну символіку з національними естетичними кодами.

Третім важливим елементом композиції є посівальник - образ молодого українського юнака, який символізує обряд посівання, пов'язаний із побажаннями добробуту та врожаю в новому році. У руках посівальника - труба, що асоціюється з ритуальним проголошенням благих вістей, та мішок із зерном, який уособлює родючість і достаток. Цей образ не лише відображає аграрну основу української культури, але й підкреслює активну роль молоді в збереженні та відтворенні традицій. Композиційно посівальник доповнює центральну групу, створюючи динамічний баланс між статичною величию янгола та експресивною енергією кози.

Таким чином, композиція, побудована навколо образів кози, янгола та посівальника, відображає складну взаємодію релігійних, фольклорних та обрядових елементів, що формують унікальну естетику українського Різдва. Кожен із цих образів виконує не лише декоративну, але й семіотичну функцію, сприяючи створенню цілісного візуального нарративу, що апелює до культурної пам'яті та духовних цінностей українського народу [23]

На етапі створення пошукових ескізів композиційні рішення зазнавали значних коливань, відображаючи пошук оптимального візуального висловлювання. Початкова концепція передбачала розробку більш сюжетних композицій, у яких центральні персонажі - коза, янгол і посівальник - були б зображені в характерних для них діях, що відповідають їхній традиційній ролі. Наприклад, розглядалася ідея зобразити посівальника на порозі оселі в момент виконання обряду посівання або козу як активного учасника вертепного дійства. Такі композиції мали на меті підкреслити контекстуальну прив'язку персонажів до народних звичаїв і релігійних мотивів, створюючи динамічні сцени з чітким сюжетним наповненням.

Однак після ретельного аналізу ця ідея була відхилена на користь більш лаконічного підходу. Основною метою стало створення стилізованих образів, які б відрізнялися виразністю та чіткістю, уникаючи при цьому надмірної деталізації чи композиційної перевантаженості. Акцент у роботі змістився на

художню інтерпретацію персонажів, де їхні образи презентуються у спрощеній, але виразній формі, що дозволяє підкреслити їхню культурну та ідейну значущість. Наприклад, коза постає не лише як елемент вертепної традиції, а як узагальнений образ, що втілює життєву енергію та обрядову функцію. Аналогічно, янгол і посівальник були стилізовані таким чином, щоб передати їхню сутність через мінімалістичні, але виразні деталі - як-от червоний одяг янгола чи атрибути посівальника (труба і мішок із зерном).

Такий підхід дозволив досягти композиційної гармонії, де кожен персонаж виконує роль візуального фокусу, не затьмарюючи інших елементів. Відмова від сюжетної складності на користь стилізації сприяла створенню робіт, які зберігають зв'язок із традиційними уявленнями про українське Різдво, але водночас пропонують сучасну інтерпретацію, що апелює до естетичної ясності та культурної впізнаваності [34]

На початковому етапі створення першого повноцінного пошукового ескізу, коли активно застосовувалася колористика, композиція тяжіла до семіреалістичного стилю. Цей вибір був зумовлений певною невпевненістю у кінцевому візуальному результаті та прагненням експериментально визначити, який підхід виглядатиме найбільш переконливо. Однак спроба наблизити зображення до реалізму виявилася проблематичною. У процесі роботи над деталізацією, характерною для семіреалізму, відбувалася втрата чіткості та виразності ілюстрацій, що суперечило початковій меті – створити лаконічні, стилізовані образи, які б ефективно передавали культурну та естетичну сутність персонажів.

Зокрема, деталізоване відтворення форм і текстур, а також спроби досягти об'ємності через складну гру світла й тіні призводили до розмиття візуального фокусу. Це послаблювало здатність ілюстрацій зберігати виразну простоту, необхідну для акцентування ідейного змісту образів кози, янгола та посівальника. Семіреалістичний підхід, попри його потенціал для створення правдоподібних зображень, ускладнював передачу тієї стилізованої естетики,

яка мала відображати зв'язок із традиційними українськими різдвяними мотивами у сучасній інтерпретації.

Усвідомлення цих обмежень стало вирішальним для подальшого перегляду художнього методу. Відмова від семіреалізму на користь більш графічного, стилізованого підходу дозволила відновити чіткість ліній, посилити контрастність кольорової палітри та підкреслити композиційну ясність. Це забезпечило ілюстраціям необхідну виразність, що гармонійно поєднувала впізнаваність традиційних образів із сучасною візуальною мовою, відповідаючи поставленій меті створення лаконічного, але змістовного художнього висловлювання.

На етапі вибору персонажів для триптиху виникла композиційна та концептуальна дилема, пов'язана з нерівномірною візуальною виразністю обраних образів. Зокрема, коза та янгол, завдяки своїм асоціаціям із вертепною традицією та релігійною іконографією, вирізнялися виразною міфологічною аурую та привабливою загадковістю. Їхні образи, насичені культурними алюзіями та візуальною яскравістю, створювали потужний естетичний ефект. Натомість образ юнака-посівальника, який уособлює побутовий аспект українських різдвяних обрядів, сприймався як менш ефектний і дещо буденний у порівнянні з цими двома персонажами. Ця невідповідність викликала сумніви щодо доцільності його включення до триптиху, оскільки існував ризик порушення композиційної гармонії та послаблення загального художнього враження.

Проте рішення зберегти образ посівальника було обґрунтовано глибшим аналізом традиційної української різдвяної іконографії, у якій побутові елементи часто гармонійно співіснують із релігійними та міфологічними мотивами. У народній культурі України різдвяні образи, такі як посівальники чи колядники, несуть не лише утилітарну функцію, пов'язану з обрядовими діями, але й виступають важливими складовими ширшої системи уявлень, що об'єднує земне і духовне. Посівальник, з його атрибутами - трубою та мішком із зерном, -

уособлює ідею родючості, добробуту та циклічного оновлення, що резонує з темами Різдва як свята народження й надії. Таким чином, його присутність у триптиху стала не лише виправданою, але й необхідною для створення цілісного наративу, який відображає багатогранність української різдвяної традиції.

Для забезпечення візуальної рівноваги образ посівальника був додатково стилізований. Це було зроблено щоб підкреслити його зв'язок із загальною естетикою триптиху. Використання виразних кольорів, графічної чіткості та композиційного балансу дозволяє інтегрувати його в ансамбль, не втрачаючи при цьому унікальності кози та янгола. Таким чином, триптих став відображенням гармонійного синтезу різних пластів української культури - міфологічного, релігійного та побутового, - підкреслюючи їхню взаємодоповнюваність у контексті різдвяної образності.

2.3 Традиційні елементи зображення Різдва у власній художній роботі

У власній художній роботі, присвяченій тематиці Різдва, використано низку традиційних образів, що відображають як релігійні, так і фольклорні аспекти української різдвяної традиції. Ці елементи, інтегровані в композицію триптиху, включають образи кози, янгола, парубка-посівальника, Віфлеємської зірки, українського традиційного строю та частково зимового пейзажу. Кожен із них відіграє специфічну роль у створенні цілісного візуального наративу, що поєднує духовні й культурні виміри свята.

Коза є центральним образом, що походить із вертепної традиції, де вона виступає символом родючості та обрядової гри. У композиції коза зображена стилізовано, з акцентом на графічну чіткість і виразність, що підкреслює її зв'язок із народною культурою та ритуальним контекстом.

Янгол, який займає ключову позицію в триптиху, уособлює дух Різдва. Його образ, із Віфлеємською зіркою в долонях, відсилає до біблійного сюжету

про народження Христа. Ангел зображений у простому вбранні з елементами української орнаменталістики, включно з використанням червоного кольору, що асоціюється з радістю і святковістю в народній традиції. Віфлеємська зірка, як атрибут янгола, виконує функцію композиційного й ідейного акценту, вказуючи на універсальний релігійний зміст.

Парубок-посівальник представляє побутовий аспект різдвяних обрядів, пов'язаний із ритуалом посівання, що символізує побажання добробуту й урожаю. У композиції він зображений із традиційними атрибутами – трубою, що асоціюється з проголошенням благих вістей, і мішком із зерном, що уособлює родючість. Стилзація образу дозволяє підкреслити його зв'язок із молодіжною культурою та активною роллю в обрядових практиках.

Український традиційний стрій, присутній у вбранні персонажів, зокрема янгола та посівальника, відображає національну ідентичність і естетичні принципи народного мистецтва. Використання орнаментів і характерних кольорових поєднань (наприклад, червоного й білого) посилює впізнаваність образів і їхню прив'язку до української традиції.

Зимовий пейзаж, хоча й представлений частково, створює контекстуальний фон, що асоціюється з зимовими святами. Він відсилає до природного циклу та обрядових практик, характерних для Різдва, і сприяє створенню атмосфери свята.

Ці елементи, об'єднані в рамках стилізованої композиції, дозволяють відтворити багатогранність української різдвяної традиції, де релігійні мотиви гармонійно поєднуються з фольклорними та побутовими.

2.4 Аналіз виконаної роботи та її художнє значення

Цінність виконаної роботи полягає у комплексі ключових чинників: популяризації, символізму, тематичності та інноваційності.

Популяризація виражається у поширенні традиційних різдвяних образів

через використання сучасного стилю діджитал-ілюстрації, що дозволяє залучити широку аудиторію, зокрема молоде покоління, і зберегти культурну спадщину у новому контексті.

Інноваційність роботи полягає у застосуванні цифрових технологій, які відкривають нові можливості для опрацювання світла, текстур, кольору та композиції. Завдяки цьому робота набуває більшої глибини та візуальної привабливості, що є складним досягненням у традиційних художніх техніках, і актуалізує традиційні теми у сучасному мистецькому дискурсі.

Тематичність ілюстрації підкреслює її особливу актуальність у контексті зимових свят, що робить її важливою складовою культурного і духовного досвіду. Зображені образи - янгол, посівальник і коза вертепу - утворюють єдину композицію, що відтворює українські різдвяні традиції, звертаючись до колективної пам'яті і символічних значень.

Символізм у цій роботі виражений через використання традиційних символів, які не лише зберігають історичну і культурну ідентичність, але й сприяють її оновленню і поширенню у сучасному мистецтві. Через художню інтерпретацію ці символи набувають нових смислових відтінків, збагачуючи сприйняття святкового наративу.

Таким чином, виконана робота поєднує у собі збереження культурної традиції з інноваційним підходом, що має значний потенціал для популяризації українських різдвяних образів у сучасному візуальному мистецтві.

Висновки до другого розділу

У процесі створення триптиха, присвяченого різдвяним образам, я усвідомила важливість усвідомлення національних традицій як джерела натхнення та як спосіб збереження ідентичності. Звернення до фольклорних мотивів, релігійної символіки й образів, що пройшли крізь століття, дозволило не лише візуалізувати багатозарову суть українського Різдва, а й відчутти нерозривний зв'язок між минулим і сучасністю. Вибір цифрової графіки та

ілюстративної стилістики зробив можливим діалог між традиційною культурою та сучасним глядачем, особливо молоддю, яка активно взаємодіє з візуальним мистецтвом у цифровому середовищі.

Цей творчий досвід підтвердив, що звернення до національних образів не є анахронізмом, а навпаки - способом осмислити й оживити культурну спадщину у форматах, зрозумілих сьогодні. Відродження традицій у сучасному мистецтві не лише збагачує художній ландшафт, а й формує відчуття єдності, опори та приналежності, що є надзвичайно важливим у часи історичних викликів.

ВИСНОВКИ

Це дослідження іконографічної еволюції різдвяних образів від ранньохристиянського мистецтва (II-IV ст.) до сучасності (XXI ст.), проведене за допомогою історико-хронологічного, іконографічного, герменевтичного та мистецтвознавчого методів, розкриває трансформацію візуальних канонів і культурно-філософських сенсів Різдва Христового. Традиційні образи - Діва Марія, святий Йосип, немовля Ісус, янголи, волхви, пастухи - та символи ясел, Вифлеємської зірки, вола й осла - у ранньохристиянському мистецтві (фрески катакомб Прісцилли) означали есхатологічну надію для того часу, у середньовіччі (V-XV ст.) були утворені певні стандарти, що поєднали універсальні канони з локальними традиціями, а у Відродженні (XIV-XVI ст.) набули гуманістичної виразності завдяки Джотто. У бароко (XVII-XVIII ст.) Караваджо, де Ла Тур і Рембрандт збагатили сюжети реалізмом, особливою художньою містичністю та протестантською простотою. У XX ст. Різдво трансформувалося у світське свято родинного єднання (Тайлер, Роквелл, Леєндекер), а американське мистецтво через образ Санта-Клауса підкреслює його культурно-комерційну еволюцію. Розгляд цієї теми допоміг мені зрозуміти, наскільки різдвяна тематика несе універсальні, важливі для людства смисли. Оновлення, світло, смирення, єднання, що резонують у релігійних і секулярних контекстах, відображаючи боротьбу добра зі злом і надію на спасіння. У модернізмі та постмодерні (XX-XXI ст.) митці, такі як Артур Х'юз, Едвард Мунк, Поль Гоген, Марк Шагал, Сальвадор Далі, Енді Воргол і Бенксі, радикально переосмислювали іконографію, відходячи від священних традицій до психологічних, соціальних і критичних тем. Г'юз і Гоген акцентували на емоційній теплоті, Мунк і Бенксі критикували втрату духовності, консюмеризм і війну як явище, а Далі та Воргол інтегрували сюрреалізм і поп-арт, трансформуючи Різдво у феномент естетики. Українські художники (Новаківський, Шупляк, Проців) поєднують канони з національними мотивами, рефлексуючи над ідентичністю і застосовуючи незвичайні живописні прийоми.

Сучасні митці використовують контраст, іронію, мінімалізм, мультимедійність, деконструкцію та апропріацію, застосовуючи стратегії

соціально-політичної критики, екологічної свідомості, мультикультуралізму й секуляризації. Сучасне мистецтво, як ми можемо помітити, відіграє дуже важливу ключову роль у формуванні нового бачення релігійних сюжетів, адаптуючи їх до цифрової епохи та молодіжної культури через ілюстративну стилістику й діалог із традиціями. Різдвяна іконографія залишається феноменом, зберігаючи цим самим символіку надії, оновлення та єднання в умовах глобальних змін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 1. Деревська О. Різдво в мистецтві. Іконографія Різдва. Київ, 2022.
2. 10. The 15 artworks that define Christmas - in pictures. The Guardian [онлайн]. 2014. URL: <https://www.theguardian.com/artanddesign/gallery/2014/dec/24/artworks-that-define-christmas-in-pictures> (дата звернення: 15.05.2025).
3. 11. Phillips J. G. The Christmas Story in Art. The Metropolitan Museum of Art Bulletin. 1937. Vol. 32, № 12. URL: <https://www.jstor.org/stable/3255373> (дата звернення: 15.05.2025).
4. 12. Христенко В. Харківський художній музей [онлайн]. Харків, 2024. URL: <https://artmuseum.kh.ua/novini/vladislav-xristenko.html> (дата звернення: 15.05.2025).
5. 13. Кадоркіна Ю. О. Різдвяна тематика в українському мистецтві. Молодий вчений. 2018. № 12 (60). С. 3049-3052. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/3078/3049> (дата звернення: 15.05.2025).
6. 14. WikiArt.org - енциклопедія візуального мистецтва [онлайн]. URL: <https://www.wikiart.org/uk> (дата звернення: 15.05.2025).
7. 15. Енциклопедія сучасної України [онлайн] 944 с.. URL: <https://esu.com.ua/> (дата звернення: 15.05.2025).
8. Лукас Кранах Старший [онлайн]. URL: <https://ic-xc-art.github.io/uk/cranach.html> (дата звернення: 15.05.2025).
9. St. Joseph in Art. Christian Iconography [онлайн]. URL: <https://www.christianiconography.info/joseph.html> (дата звернення: 15.05.2025).
10. Трутовський Костянтин [онлайн]. URL: <https://uartlib.org/ukrayinski-hudozhniki/trutovskiy-kostyantyn/> (дата звернення: 15.05.2025).
11. Новаковський О. В. [онлайн]. URL: <https://nuart.com.ua/artists/novakovskij-a-v/> (дата звернення: 15.05.2025).
12. Ó Croidheáin С. The People's Christmas: Art, Tradition and Climate Change. [S.l.]: [s.n.], 2018. (Відсутня інформація про видавництво).

13. Hughes A. The Nativity [онлайн]. WikiArt. URL: <https://www.wikiart.org/en/arthur-hughes/the-nativity> (дата звернення: 15.05.2025).
14. Як Різдво та зимові свята показують у мистецтві: сакральні сюжети, українські традиції та основні символи. Elle Ukraine [онлайн]. URL: https://elle.ua/stil-zhizni/blog_stil_zhizni/yak-rizdvo-ta-zimovi-svyata-pokazuyut-u-mistectvi-sakralni-syuzheti-ukrainski-tradicii-ta-osnovni-simvoli/ (дата звернення: 15.05.2025).
15. Mary in Art, Culture, and Religion. [S.l.]: [s.n.], [б. п.]. URL: <https://archive.org/details/maryartculturerere0000unse> (дата звернення: 15.05.2025).
16. Merriam-Webster's Encyclopedia of World Religions. Springfield, MA: Merriam-Webster, 1999. URL: https://books.google.com.ua/books/about/Merriam_Webster_s_Encyclopedia_of_World.html?id=ZP_f9icf2roC (дата звернення: 15.05.2025).
17. . Art of Europe: Mary [онлайн]. University of Dayton. 2006. URL: <https://web.archive.org/web/20061208103244/http://campus.udayton.edu/mary//resources/aoeu.htm> (дата звернення: 15.05.2025).
18. Christmas Iconography. The Metropolitan Museum of Art [онлайн]. URL: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search?q=christmas+iconography> (дата звернення: 15.05.2025).
19. Iconografía de la Navidad en el arte. Universidad Complutense de Madrid [онлайн]. URL: <https://docta.ucm.es/entities/publication/66342f93-e349-4425-aa1e-72e41961a301> (дата звернення: 15.05.2025).
20. Virgin Mary in Art. Christian Iconography [онлайн]. URL: <https://www.christianiconography.info/virginMary.html> (дата звернення: 15.05.2025).
21. Flight into Egypt. Christian Iconography [онлайн]. URL: <https://www.christianiconography.info/flightIntoEgypt.html> (дата звернення: 15.05.2025).
22. Circumcision of Christ. Christian Iconography [онлайн]. URL: <https://www.christianiconography.info/circumcision.html> (дата звернення: 15.05.2025).

23. Різдво в українському образотворчому мистецтві. Мистецький Альманах Артеc [онлайн]. URL: <https://artes-almanac.com/rizdvo/> (дата звернення: 15.05.2025).
24. Словник символів. [S.l.]: [s.n.], [б. р.]. URL: <https://archive.org/details/slovnkyksymboliv/page/n686/mode/1up?view=theater> (дата звернення: 15.05.2025).
25. A Detailed Look at Catacombs of Santa Priscilla [онлайн]. Unaligned. URL: <https://un-aligned.org/culture/a-detailed-look-at-catacombs-of-santa-priscilla/> (дата звернення: 15.05.2025).
26. Giotto [Електронний ресурс] // Scribd. - [Б. м.] : Scribd, 2023. - Режим доступу: <https://www.scribd.com/document/738981255/Giotto>. - Назва з екрана. - Дата доступу: 18.05.2025.
27. The Iconography of Christmas. Semantics Scholar [онлайн]. URL: <https://pdfs.semanticscholar.org/bae3/f2a148a0af91d8b320c580eeaf97ef6a67cd.pdf> (дата звернення: 15.05.2025).
28. Botticelli S. Botticelli: Artist and Context. [S.l.]: [s.n.], [б. р.]. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=VjHEhT5wRiwC&oi=fnd&pg=PA7&dq=botticelli+art&ots=VfhmbRvJhh&sig=n5a_Dein2zwsI5liZDVBGrcKaf8&redir_esc=y#v=onepage&q=botticelli%20art&f=false (дата звернення: 15.05.2025).
29. The Iconography of the Nativity. Brill [онлайн]. URL: https://brill.com/display/book/9789047430087/B9789047430087_s005.xml (дата звернення: 15.05.2025).
30. Restad P. L. Christmas in America: A History. New York: Oxford University Press, 1995. 240 с.
31. Дутка І. Різдво в мистецтві [онлайн]. 2013. URL: https://ioanndutka.blogspot.com/2013/05/blog-post_17.html (дата звернення: 15.05.2025).
32. Різдвяні традиції в українському мистецтві. Скриня [онлайн]. URL: <https://skrynya.ua/article/1984562> (дата звернення: 15.05.2025).
33. Найулюбленіший святий українців: хто такий Микола і чому він приносить подарунки. 18000 [онлайн]. URL: <https://18000.com.ua/strichka-novin/najulyublenishij-svyatij-ukrayinciv-xto-takij-mikolaj-i-chomu-vin-prinosit-podarunki/> (дата звернення: 15.05.2025).

34. Папіш М. Еволюція образної системи української різдвяної драми. Три царі - від Біблійних мудреців до провідників українського народу. Народознавчі зошити. 2022. № 6. С. 18. URL: <https://nz.lviv.ua/archiv/2022-6/18.pdf> (дата звернення: 15.05.2025).
35. Merry Old Santa Claus. Thomas Nast Collection [онлайн]. Ohio State University. URL: <https://library.osu.edu/site/thomasnast/merry-old-santa-claus/> (дата звернення: 15.05.2025).
36. Різдвяні мотиви в мистецтві. Львівська регіональна бібліотека [онлайн]. 2007. URL: <https://web.archive.org/web/20071214155547/http://www.riv.lviv.ua/albom.php?tyre=2&item=586> (дата звернення: 15.05.2025).
37. Eggum A. Edvard Munch: Paintings, Sketches, and Studies. London: C. Hurst & Co Publishers Ltd., 1984. 305 с.
38. 10 всесвітньо відомих робіт Бенксі. Arthuss [онлайн]. URL: <https://www.arthuss.com.ua/books-blog/10-vsesvitnovidomykh-robit-benksi> (дата звернення: 15.05.2025).
39. Banksy. Scar of Bethlehem. Hypebeast [онлайн]. 2019. URL: <https://hypebeast.com/2019/12/banksy-scar-of-bethlehem-nativity-scene-walled-of-f-hotel> (дата звернення: 15.05.2025).
40. Banksy. Birmingham Reindeer Homeless Art. The Guardian [онлайн]. 2019. URL: <https://www.theguardian.com/artanddesign/2019/dec/10/banksy-birmingham-reindeer-homeless-art-christmas> (дата звернення: 15.05.2025).
41. Banksy Paradox: Unofficial Guide to the World's Most Infamous Urban Guerilla Street Artist. Weburbanist [онлайн]. 2007. URL: <https://weburbanist.com/2007/07/19/banksy-paradox-unofficial-guide-to-the-worlds-most-infamous-urban-guerilla-street-artist/> (дата звернення: 15.05.2025).
42. Banksy. Christ with Shopping Bags, 2004. Banksy Explained [онлайн]. URL: <https://banksyexplained.com/christ-with-shopping-bags-2004/> (дата звернення: 15.05.2025).
43. Christmas Iconography. Discover Newfields [онлайн]. URL: <https://collections.discovernewfields.org/art/artwork/82257> (дата звернення: 15.05.2025).
44. Christmas Through the Eyes of 5 Famous Modern Artists. Bluethumb

[онлайн]. URL:

<https://bluethumb.com.au/blog/artists/christmas-through-the-eyes-of-5-famous-modern-artists/> (дата звернення: 15.05.2025).

45. Дяків В. Різдво Богородиці. Народно Релігійні вірування та уявлення на тлі передумов перед різдвяно-новорічного періоду у календарній обрядовості українців. Народознавчі зошити. 2022. № 6. С. 17. URL: <https://nz.lviv.ua/archiv/2022-6/17.pdf> (дата звернення: 15.05.2025).

46. Salvador Dalí's Avant-Garde Christmas Cards. Open Culture [онлайн]. 2014. URL: <https://www.openculture.com/2014/12/salvador-dalis-avant-garde-christmas-cards.html> (дата звернення: 15.05.2025).

47. Галерея - Двовзори (картини з подвійним змістом) [Електронний ресурс] / Олег Шупляк. - Бережани : shupliak.art, [2025]. - Режим доступу: <https://shupliak.art/uk/gallery/hidden-images>. Дата доступу: 18.05.2025.

48. Kholodny, Petro P. [Електронний ресурс] // Encyclopedia of Ukraine / ed. by Danylo Husar Struk. - Toronto : University of Toronto Press, 2023. - Режим доступу: 18.04.2025

49. Іуа Рерін [Електронний ресурс] // Google Arts & Culture. - [США] : Google, [2025]. - Режим доступу: <https://artsandculture.google.com/entity/m030djp>. - Назва з екрана. - Дата доступу: 18.04.2025.

50. Arthur Hughes [Електронний ресурс] // ArthurHughes.org. - [Б. м.] : Web Archive, 2017.- Режим доступу: <https://web.archive.org/web/20170611225218/http://arthurhughes.org/>. - Назва з екрана. - Дата доступу: 18.04.2025.

51. Bussagli M. Le Tre Anella: Al crocevia spirituale tra Ebraismo, Cristianesimo e Islam [Електронний ресурс] / Marco Bussagli // Academia.edu. - [Б. м.] : Academia.edu, 2014. - Режим доступу: https://www.academia.edu/7326866/Le_Tre_Anella_Al_crocevia_spirituale_tra_Ebraismo_Cristianesimo_e_Islam. - Назва з екрана. - Дата доступу: 18.04.2025.

52. Jensen R. M. Visual Apocrypha: The Case of Mary and the Magi in Early Christian Rome [Електронний ресурс] / Robin M. Jensen // Academia.edu. — [Б. м.] : Academia.edu, 2021. - Режим доступу: https://www.academia.edu/50190797/Visual_Apocrypha_The_Case_of_Mary_and_the_Magi_in_Early_Christian_Rome. - Назва з екрана. - Дата доступу:

18.05.2025.

53. Kavalier E. M. Review of Sellink, Bruegel: The Complete Paintings [Електронний ресурс] / Ethan Matt Kavalier // Academia.edu. - [Б. м.] : Academia.edu, 2013. - Режим доступу: https://www.academia.edu/5475512/Kavalier_Review_of_Sellink_Bruegel_The_Complete_Paintings. - Назва з екрана. - Дата доступу: 18.05.2025.
54. Langdon H. Caravaggio's Cardsharps and the Veil of Ignorance [Електронний ресурс] / Helen Langdon // New Blackfriars. Oxford: Blackwell Publishing, 1999. Vol. 80, Iss. 938. С. 157-165. DOI: 10.1177/002114009906400214. Режим доступу: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/002114009906400214>. Назва з екрана. Дата доступу: 18.05.2025.
55. Thuillier J. Georges de La Tour / Jacques Thuillier. — Paris: Flammarion, 1992. — 320 с.
56. Смоляк П. О. Роль зимово-календарних обрядів в українському театральному мистецтві. Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки. 2010. № 1. С. 51–56. URL: <https://web.znu.edu.ua/herald/issues/2010/2010-ped-1.pdf#page=51> (дата звернення: 15.05.2025).
57. Zell M. Rembrandt's Religious Prints: Faith and Art in the Dutch Golden Age [Електронний ресурс] / Michael Zell // Journal of Historians of Netherlandish Art. 2021. Vol. 13, No. 2. Режим доступу: <https://jhna.org/articles/rembrandts-religious-prints-faith-art-dutch-golden-age/>. Назва з екрана. Дата доступу: 18.05.2025.
58. Wood C. Victorian Painters: The Text / Christopher Wood. - Woodbridge: Antique Collectors' Club, 1995. - 595 с.
59. Marling K. A. Norman Rockwell / Karal Ann Marling. - New York: Harry N. Abrams, 1997. - 159 с.
60. J. C. Leyendecker / Джуді Гоффман Катлер, Лоренс С. Катлер. - [S.l.]: Abrams, 2008. - 224 с. : іл. - ISBN 9780810995215.
61. Гоффман Катлер, Дж.; Катлер, Л. С.
62. Harshav B. Marc Chagall on Art and Culture / B. Harshav. – Stanford : Stanford University Press, 2003. - 240 с.
63. Finkelstein H. Salvador Dalí's Art and Writing, 1927–1942: The

Metamorphosis of Narcissus / H. Finkelstein. – Cambridge : Cambridge University Press, 1998. – 304 с.

64. Danto A. Andy Warhol / A. Danto. – New Haven : Yale University Press, 2009. – 200 с.

65. Сосенко К. Культурно-історична постать староукраїнських свят Різдва і Щедрого Вечера. Львів: Накладом автора, 1928. IX, 349 с. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0010086> (дата звернення: 15.05.2025).

СЕРТИФІКАТ

Department of Humanitarian Policy Vinnitsa Regional State Administration
Vinnitsa Regional Art Museum
 International Poland Foundation of Ukrainian-Polish-Slovak Relations «Braterstwo»

CERTIFICATE

This certifies that
Yurkova Yelizaveta
 participated in the
 II International Youth Scientific and Practical
 Conference on the topic:
*«Attribution - the key to understanding:
 challenges and opportunities in the restoration
 of works of art»*

Partners and organizers:
Ruslan PALAMAROVSKY
 director of the Vinnitsa Regional Art Museum, PRZEWODNICZACY
 Rady Fundacji
Vladyslav KREYCHY
 president of the international fund «Braterstwo»
 Vladyslav Kreychy

September 30 - October 1, 2024 online format

Winnickie Obwodowe Muzeum Sztuki
 Departament Polityki Humanitarnej
 Winnickiej Obwodowej Administracji Wojskowej

DYPLOM

dla
Jurkowej Elżbiety

za udział w Wystawie prac
 twórczych studentów
 Kijowskiego Stołecznego
 Uniwersytetu
 imienia Borysa Hrinchenki
 (pod kierunkiem PhD Oleksandry Barbalat)

«**WIOSENNY KOKTAJL**»

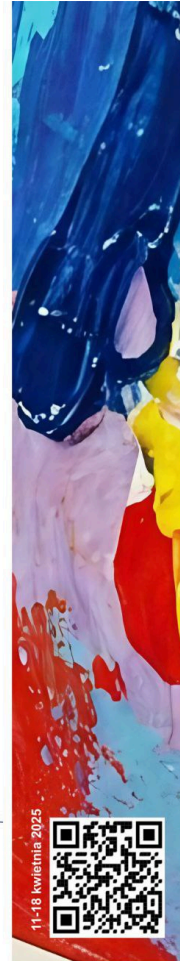
W ramach realizacji międzynarodowego
 projektu artystycznego fundacji
 «Braterstwo»
 «Fontanna Talentów»

Partners and organizers:

Vladyslav KREYCHY PRZEWODNICZACY
 Prezes Międzynarodowej fundacji Rady Fundacji
 «Braterstwo» Vladyslav Kreychy

Oleksandra Barbalat
 Członek Narodowego Komitetu
 Międzynarodowego Stowarzyszenia
 Sztuk Plastycznych (IAA/AIAP)

Ruslan PALAMAROVSKY
 Dyrektor Winnickiego Obwodowego
 Muzeum Sztuk Pięknych

ДОДАТКИ

Додаток 1

Рисунок 1. «Святвечір» (1887), автор — Костянтин Трутовський, олія на полотні,
Харківський художній музей (URL:
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d8/Trutovsky_Svyatvechir.jpg).

Рисунок 2. «Ніч. Різдво» (1990-ті рр.), Іван Марчук, олія на полотні, з циклу «Пейзаж», приватна колекція (URL: <https://zbruc.eu/node/102582>).

Рисунок 3. «Слобожанське Різдво у Львові» (XXI ст.), В. Христенко, ліногравюра, джерело: <https://photo-lviv.in.ua/slobozhanske-rizdvo-u-lvovi-abo-vystavka-hrafiky-vladyslava-khrystenka/>

Рисунок 4. «Різдво Христове» (1985), Петро Холодний-молодший, темпера на дереві,
http://www.sparinsky.kiev.ua/rizdvo/web/main_ic_06.htm

Рисунок 5. «Ніч перед Різдвом» (XXI ст.), Кость Лавро, книжкова ілюстрація,
<https://surl.li/mdpwxmf>

Рисунок 6. «Ніч перед Різдвом»» (XXI ст.), Кость Лавро, книжкова ілюстрація,
<https://surl.li/mdpwxmf>

Рисунок 7. «Вікторіанська сім'я у Різдво» (1934), Джозеф Крістіан Лейендекер, олійні фарби
на полотні, https://www.flickr.com/photos/jon_williamson/8299355934

Рисунок 8. «Різдво» (2019), О. Шупляк, олійний живопис,
<https://shupliak.art/uk/gallery/hidden-images/christmas>

Рисунок 9. Фрагмент розпису катакомб Прісцилли із зображенням Різдва (II-IV ст. н.е.), Рим,
Італія. <https://credo.pro/2012/11/71811>

Рисунок 10. «Різдвяна ялинка» Альберта Шевальє Тайлера (1911 р.), полотно, олія, приватна колекція, URL:

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Albert_Chevallier_Tayler_-_The_Christmas_Tree_1911.jpg

Рисунок 11. «Різдво Христове» Іллі Рєпіна (1890 р.), полотно, олія, місце зберігання невідоме.

<https://www.wikiart.org/en/ilya-repin/nativity-1890>

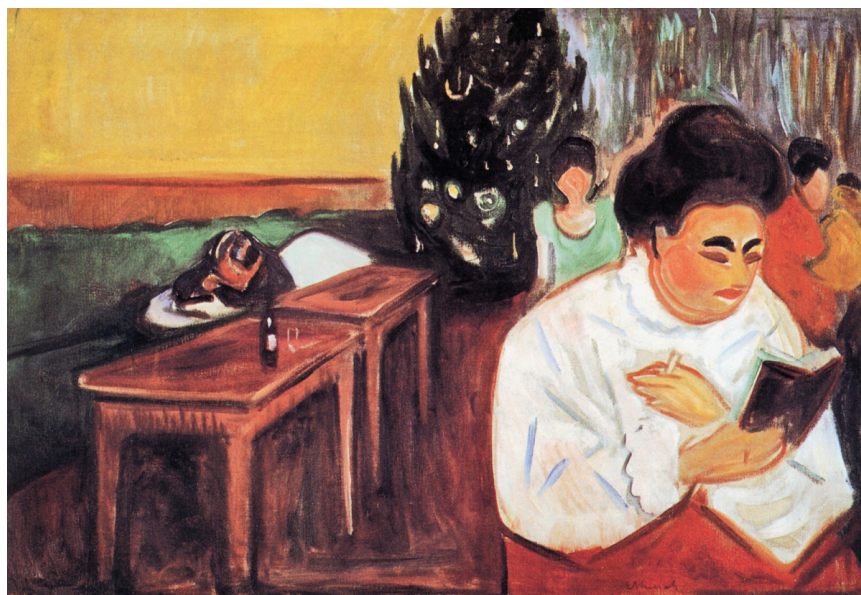

Рисунок 5. «Різдво у борделі» Едварда Мунка (1903-1904 рр.), полотно, олія, Музей Мунка, Осло.

Відпочинок на шляху до Єгипту, 16 ст., невідомий нідерландський художник

Рисунок 14. «Благовіщення пастухам» (1910), автор — Генрі Оссава Таннер, олія на полотні, колекція Художнього музею Філадельфії (URL: <https://philamuseum.org/collection/object/104382>).

Рисунок 15. «Різдво. Святе сімейство» (початок XXI ст.), автор — Олександр Охупкін, темпера та золочення на дошці, приватна колекція (URL: <https://zbruc.eu/node/102582>).

Рисунок 16. «Різдвяна листівка» (1959), автор — Сальвадор Далі, акварель та туш на папері, створено для компанії Hoechst Ibérica, приватна колекція (URL: <https://rebeccambender.com/2013/12/23/dali-christmas-cards/>).

Рисунок 17. «Коляда» (2007), автор — Наталія Дерев'янко, олія на полотні, приватна колекція (URL: <https://www.artmajeur.com/natart/ru/proizvedenia-iskusstva/2332737/kolada>).

Рисунок 18. Ілюстрація Санта-Клауса (1860-ті рр.), автор — Томас Наст, гравюра для журналу *Harper's Weekly* (URL: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/79/Santa1863_thomasnast.jpg).

Рисунок 19. «Свята вечерея» (2010), Вікторія Проців, змішана техніка, приватна колекція (URL: <https://vsviti.com.ua/life/creative/92749>)

Рисунок 20. «Різдвяна ніч (Благословення волів)» (1902–1903), Поль Гоген, олія на полотні, Музей мистецтв Індіанополіса, США (URL: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Gauguin,_Paul_-_Christmas_Night_\(The_Blessing_of_the_Oxen\)_-_Google_Art_Project.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Gauguin,_Paul_-_Christmas_Night_(The_Blessing_of_the_Oxen)_-_Google_Art_Project.jpg)).

Рисунок 21. «Фея та різдвяні прикраси» (бл. 1953–1955), Енді Воргол, туш, анілінові барвники Dr. Martin's, графіт на папері Strathmore, приватна колекція (URL: <https://www.artchive.com/artwork/fairy-and-christmas-ornaments-andy-warhol-c-1953-c-1955/>).

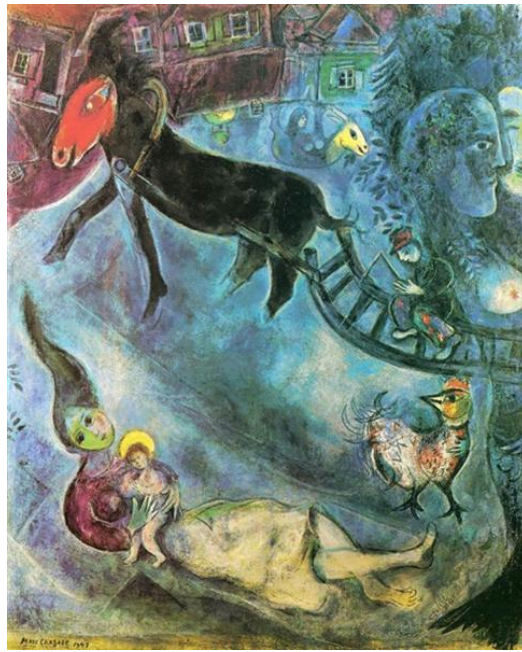

Рисунок 22.. Марк Шагал. Мадонна з санями. Полотно, олія. 1947. (URL: <https://www.wikiart.org/en/marc-chagall/madonna-with-sleigh-1947>)

Додаток 2

Рис.2.1 Перший варіант пошукового ескізу

Рис. 2.2 Фінальний пошуковий ескіз

Рис. 2.3 Фінальний вигляд творчої роботи